

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Економічний факультет
Кафедра фінансів і кредиту**

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК БАНКІВСЬКИМИ
УСТАНОВАМИ В УКРАЇНІ
Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти - другий (магістерській)**

Виконав: студент 6 курсу, групи 672-
денної форми навчання
спеціальності 072 фінанси, банківська
справа та страхування
Романський Віктор Васильович
Керівник: доцент кафедри
фінансів і кредиту
Саїнчук Наталія Валеріївна

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № 5

від «2» грудня 2023 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту _____

проф. Нікіфоров П.О

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ.....	6
1.1. Поняття банківська платіжна картка та її класифікація.....	6
1.2. Методологічні засади механізму і принципів організації роботи з платіжними картками.....	16
1.3. Правове забезпечення функціонування банківських платіжних карток.....	21
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ.....	28
2.1. Оцінка діяльності банківських установ при використанні платіжних карток.....	28
2.2. Аналіз діяльності провідних банків на ринку платіжних карток та місце в цьому АТ КБ «ПриватБанк».....	35
2.3. Аналіз основних чинників розвитку безготівкових розрахунків в Україні з використанням банківських платіжних карток.....	39
Висновки до другого розділу.....	47
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ В УКРАЇНІ.....	49
3.1. Проблеми, які перешкоджають здійсненню операцій з використанням банківських платіжних карток в Україні.....	49
3.2. Перспективи розвитку ринку банківських платіжних карток в Україні.....	55
Висновки до третього розділу.....	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Карткові платіжні технології на сучасному етапі розвитку банківських послуг набувають вагомого значення, оскільки в останнім роки все більше українців застосовують безготівкову форму розрахунку, що пов'язано із ефективністю, швидкістю, надійністю та зручністю цього виду розрахунків. Операції з розрахунків банківськими платіжними картками збільшили спектр послуг, що може надавати банківська установа усім економічним агентам та як результат - ріст величину прибутку, а також надавати правдиву інформацію щодо споживчих переваг своїх клієнтів.

У сфері торгівлі та послуг банківська платіжна картка відіграє головну роль, оскільки завдяки їй здійснюється велика кількість платежів і банківських операцій та вона є найзручнішим способом розрахунків між суб'єктами господарювання. Стрімкий розвиток новітніх банківських технологій у сфері безготівкових розрахунків стимулює банківські установи до великого обсягу емісії банківських платіжних карток, що призводить до збільшення конкуренції на ринку платіжних карток. Це в свою чергу призводить до того, що банківські установи постійно удосконалюють різні види цього продукту, який задовольнятиме зростаючі споживчі потреби у комплексному обслуговуванні як населення, так і суб'єктів господарювання.

Актуальність аналізу ринку банківських платіжних карток у особистих наукових дослідженнях підтвердили: Архірейська Н., Білий М., Бондарець О., Бублик Є., Васильченко З., Дзюблюк О., Євдокімова М., Заславська О., Коць О., Легкоступ І., Луців Б., Монастирський Г., Трусова Н., Успенко В., Федішин М., Чкан І., Ханін І. та інші. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень проблематики стосовно банківських платіжних карток, актуальність їх аналізу та основних аспектів розвитку є завжди актуальною. Узагальнюючі всі переваги банківських платіжних карток актуальним є

дослідження та вирішення нагальних проблем та майбутніх перспектив розвитку операцій банків з використанням платіжних карток.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне розкриття суті розвитку банківських платіжних карток, практичний аналіз ринку платіжних карток, а також виявлення проблем і обґрунтування перспективних шляхів при здійсненні операцій банків з використанням платіжних карток.

Дана мета визначила постановку та розв'язання наступних теоретичних і практичних завдань:

- надати теоретичне поняття банківська платіжна картка та її класифікацію;
- охарактеризувати методологічна засади механізму і принципів організації роботи банку з платіжними картками;
- визначити правове забезпечення функціонування банківських платіжних карток;
- оцінити діяльність банківських установ при використанні платіжних карток;
- проаналізувати діяльності провідних банків на ринку платіжних карток та визначити місце в цьому АТ КБ «ПриватБанк»;
- провести аналіз основних чинників розвитку безготівкових розрахунків в Україні з використанням банківських платіжних карток;
- виявити проблеми, які перешкоджають здійсненню операцій з використання банківських платіжних карток в Україні;
- обґрунтувати перспективи розвитку ринку банківських платіжних карток в Україні.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є операції банків з використанням платіжної картки.

Предметом кваліфікаційної роботи є процес організації та аналізу операцій банків з використанням платіжних карток.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи для досягнення поставленої вище мети і завдань застосовувалися наступні

методи дослідження: логічний метод (для визначення суті банківської платіжної картки та її класифікації); порівняльний аналіз і синтез, графічний та статистичний (для відображення показників діяльності банків з організацією та використанням платіжних карток); SWOT-аналіз (для виділення позитивних та негативних сторін функціонування банківських платіжних карток); метод обґрунтувань (для вирішення перспективних напрямів використання платіжних карток як банками, так і фізичних і юридичних осіб).

Інформаційна база. У кваліфікаційній роботі використовувалися наукові досягнення провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчо-нормативні акти України, статистичні дані НБУ та Державної служби статистики України.

Наукова новизна. У процесі дослідження виявлено потенційні можливості та загрози при використанні банківських платіжних карток; проведено всебічний аналіз діяльності операцій банківських установ при використанні платіжних карток та визначено місце АТ КБ «ПриватБанку» в цьому, обґрунтовані перспективні напрями розвитку ринку банківських платіжних карток в Україні.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає у обґрунтуванні перспектив діяльності банківських установ при використанні платіжних карток.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота містить: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (54 найменування). Основний текст роботи викладено на 65 сторінках комп'ютерного тексту. Ілюстративний матеріал представлено у вигляді 10 таблиць та 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

1.1. Поняття банківська платіжна картка та її класифікація

Сучасному економічному розвитку національної економіки і банківській системі притаманний процес звуження використання готівкового обігу і розширення сфери безготівкового. Цей процес обумовлений впровадження різноманітних платіжних засобів і новітніх платіжних технологій. Електронні гроші, платіжні картки та смарт-карти стали вагомими платіжними інструментами в діяльності банківських установ. Активний розвиток ринку банківських платіжних карток в країні надав можливість більш прозоро здійснювати операції на фінансовому ринку, залучати тимчасово вільні кошти у банківську сферу, що збільшило кредитні можливості і повноваження банківських установ [1].

Види різних банківських платіжних карток, умови та порядок організації операцій з платіжними картками встановлюються відповідно до вимог тієї чи іншої платіжної системи. Сьогодні в Україні використовуються три платіжні системи з платіжними банківськими пластиковими картками та системами банкоматів, POS – терміналів і мобільних пристроїв зчитування [17, с. 64]:

1. Міжнародна платіжна система VISA International Service Associatio (Visa Electron, Visa Classic, Visa Gold, Visa Platinum) з процесинговим центром в США, Європі та на інших континентах.

2. Міжнародна платіжна система Master Card International (США) MasterCard (Cirrus, Maestro, MasterCard Mass, MasterCard Gold, MasterCard Platinum).+ Europay International (EC) з процесинговим центром в США та Європі.

3. Національна платіжна система НСМЕП (Україна) з процесинговим центром в Україні.

Найрозповсюдженими в світі – карти Visa Classic і Mastercard Standart. Вони є як дебетові, так і кредитові, а також ними можна розраховуватися через Інтернет.

Сучасна фінансова система України вимагає застосування платіжних карток як інструменту для розкриття тіньового сектору національної економіки, для збереження грошових заощаджень населення та виявлення несплати податків суб'єктами господарювання. Отже, банківські платіжні картки використовуються не тільки як платіжний інструмент при управлінні безготівковим обігом, але й як основний універсальний інструмент платежу між країнами, так як використовуються при сплаті не враховуючи вид валюти, в якій було відкрито картковий рахунок [4, с. 154].

Науковці, вчені, банківські спеціалісти надають різні трактування щодо поняття банківська платіжна карта і всі вони неоднозначні.

Наприклад Євдокімова М.О. стверджує, що «банківська платіжна картка - це спеціальний ідентифікаційний платіжний інструмент, використання якого надає власнику можливість здійснювати безготівкову сплату за товари, послуги, отримувати готівкові гроші, а також здійснює інші передбачені договором операції» [12, с.107].

Чуб А.В. трактує дане визначення по-іншому: «Пластикова карта - індивідуальний платіжний інструмент, що засвідчує особу власника банківського рахунку і дає йому право на придбання товарів і послуг, а також на отримання грошових коштів у відділеннях банків і банкоматах» [14].

Як видно з попереднього визначення, поняття «пластикова картка» застосовується багатьма науковцями як тотожне поняттю «платіжна карта», але пластикова карта - загальноприйнятий термін для визначення всіх видів як платіжних (кредитних, дебетових, банківських, передплачені), так і неплатіжних карт (дисконтних, телефонних, транспортних, Інтернет-карт і т.д.).

В правовому полі визначення цього поняття подається в законі України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»: «платіжна картка – це

електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором» [13].

Держателі платіжних карток мають право застосовувати їх для: здійснення грошових переказів з картки на картку, операцій з використанням банківських платіжних карток у пристроях самообслуговування, здійснювати торгові операції, оплачувати товари і послуги у роздрібних торговельних точках, здійснювати перекази з платіжної картки на інші рахунки [43, с. 990-993].

В сучасному світі здійснюється постійний активний розвиток Інтернету, економіка переходить на нову стадію свого розвитку – цифрову, банківські установи переходять у віртуальні відносини з клієнтами, навіть створюються цифрові банки, які можуть обслуговувати клієнтів через мобільні програми. Тому до платіжних карток висувають нові вимоги щодо механізму переміщення грошових ресурсів і здійснення розрахунків, а отже ознаки класифікації банківських платіжних карток постійно розширюються [51] (рис. 1.1).

1. За функціональним використанням платіжні картки поділяються на дебетові (розрахункові), кредитні, електронний гаманець, передплачені картки і віртуальні.

Дебетова (розрахункова) картка пов'язана тільки з поточними рахунками клієнтів банку, а використання коштів здійснюється її утримувачем в межах встановленого ліміту, прикладом дебетової картки можуть бути зарплатні і пенсійні картки.

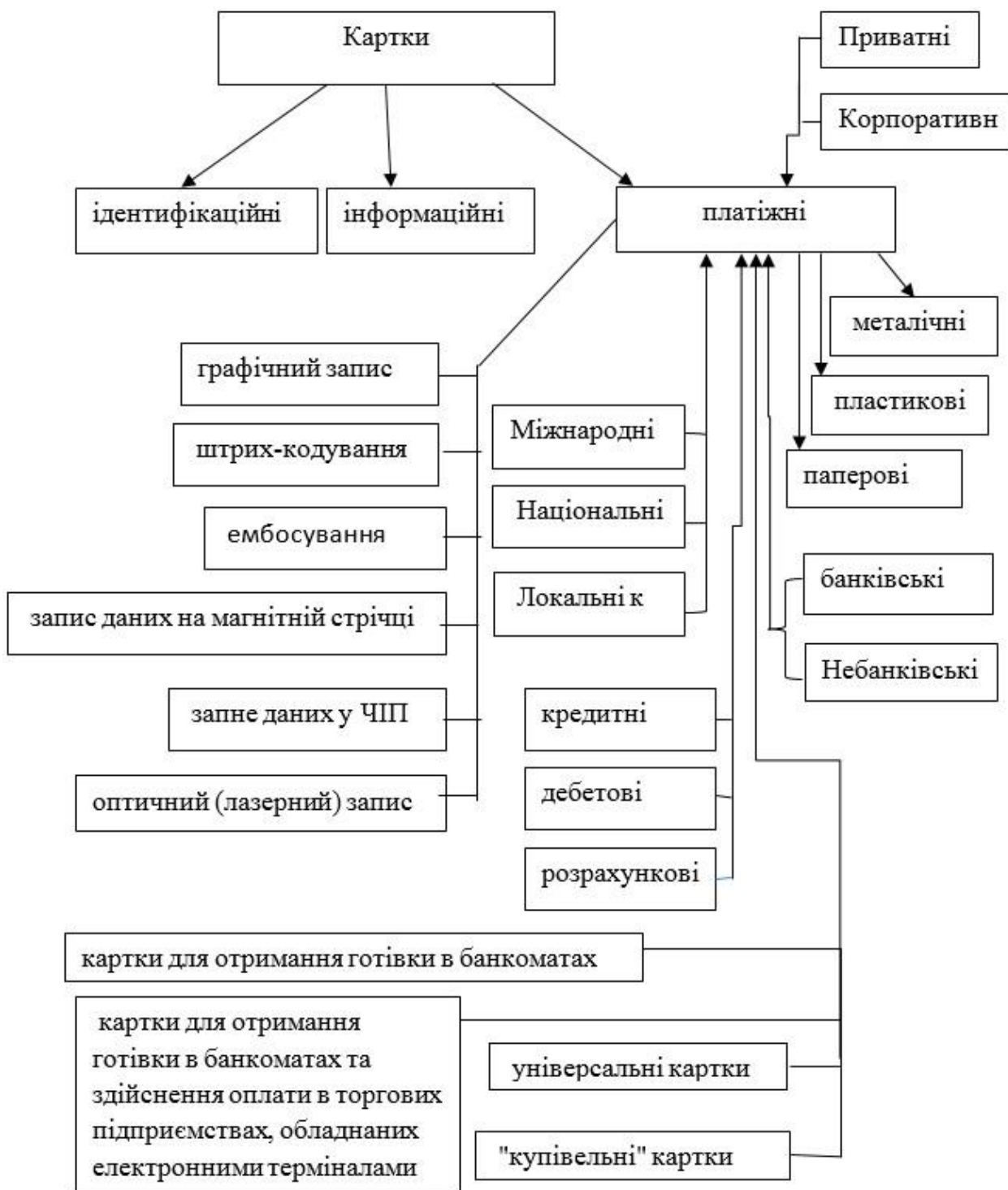

Рис. 1.1. Класифікація банківських платіжних карток

Кредитна картка – іменний грошовий інструмент, який випускається банківською установою та засвідчує наявність відкритого рахунку в банку, за допомогою якого його власнику надається право здійснювати грошові операції в межах встановленого кредитного ліміту відповідно до умов

кредитного договору. Банківська установа встановлює кредитний ліміт виходячи з кредитоспроможності і платоспроможності клієнта.

Електронний гаманець, призначений для здійснення грошових платежів у торгівельних закладах за широкий асортимент товарів чи послуг.

Передплачена карта призначена для здійснення її утримувачем грошових операцій, розрахунки по яких здійснюються банківською установою – емітентом від свого імені, і засвідчує право вимоги власника передплаченої карти до банківської установи - емітента по оплаті товарів, робіт чи послуг або видачі наявних грошових коштів.

Prepaid card – заздалегідь оплачувана картка - це:

- дебетова картка (з магнітною смугою, мікросхемою пам'яті, з мікропроцесором), що застосовується для розрахунків за товари, роботи чи послуги в межах обумовленої заздалегідь сплаченої суми;

- завантажена на картці «цінність» та негайне дебетування «цінності» на картці у момент оплати товарів, робіт чи послуг;

- поділ на два типи залежно від функцій завантаженої на них «цінності» - це електронні гаманці, в яких визначається «одиниці» послуг (наприклад, число поїздок на суспільному транспорті, число хвилин в телефонних картках, число «балів» в картках лояльності і т. п.).

Останнім часом багато банківських установ випускають так звані віртуальні карти. Вони можуть бути як дебетовими, так і кредитними і зазвичай не мають чипа або магнітної смуги, і розраховуватися з їх допомогою можна виключно через Інтернет. Фактично, така карта є просто завантажується в мобільний пристрій. Утримувачі таких карток не можуть отримати з них готівкові кошти, за винятком випадку закриття карти в банківській установі. В цьому випадку утримувачу повертається залишок готівки на рахунку за вирахуванням комісій по закриттю.

2. За власністю платіжні картки як дебетові, так і кредитні поділяються на індивідуальні (особисті), корпоративні і сімейні.

Індивідуальні (особисті) вони емітуються банківською установою на ім'я його власника платіжної картки і зазвичай видаються тільки фізичним особам.

Корпоративні платіжні картки емітуються банком лише для компаній, фірм, підприємств і організацій. Ця картка прив'язана до особового рахунку суб'єкта господарювання і може бути видана тільки працюючому в ній. Така платіжна картка може бути лімітованою і тоді утримувачу даної картки встановлюється ліміт використання грошових коштів з рахунку фірми, компанії, підприємства чи організації. Якщо ліміт не встановлений, утримувач даної картки може користуватися всією сумою, що знаходиться на її рахунку.

Сімейні картки видаються як індивідуальні (особисті) і виключно фізичним особам, але водночас як корпоративні мають можливість бути випущені на кожного члена сім'ї власника карткового рахунку.

3. Ще одна класифікаційна ознака платіжних карток пов'язана з їх технологічними можливостями. «Найбільш поширені карти двох видів – з магнітною смугою і з вбудованою мікросхемою (chip card – чіпова карта, smart card – смарт-карта, «розумна» карта)» [8, с. 159]. Отже за технологічною ознакою виділяють наступні платіжні картки:

- з магнітною смугою – це платіжна карта з пам'яттю на магнітній смугі, де записана інформація, яка необхідна для ідентифікації особи власника картки, його пін-код, який необхідний при застосуванні його в банкоматах і електронних терміналах торговельних організацій. Коли платіжна картка вставлена у відповідний зчитувальний пристрій, набраний пін-код порівнюється з пін-кодом на магнітній смугі і якщо вони співпадають, то тоді це передається по комунікаційним мережам і дозволяється здійснити грошову операцію. Ці платіжні картки мають вагомий недолік, що не несуть у собі інформацію про залишок коштів. Цього немає в смарт-карті.

- смарт-картка або карта з мікропроцесором (чіпом) і пам'яттю. «Картка з мікросхемою (chip card, smart card) була винайдена у Франції в 1974 р і набула великого поширення в цій країні і за кордоном. Вбудована в картку мікросхема (чіп) – накопичувач інформації, яка записується заздалегідь, а потім може оновлюватися в момент здійснення операції» [15]. Ці платіжні картки мають більше технологічних можливостей, що збільшує її надійність.

- платіжна карта з подвійним інтерфейсом дає можливість отримувати ідентифікаційні дані картки завдяки одному чіпу. На основі записаних в чіпі даних угода по картці «може здійснюватися без безпосереднього зв'язку з центральним процесором банківської комп'ютерної системи в момент здійснення операції. Оскільки картка сама зберігає в пам'яті суму коштів, наявних на банківському рахунку, то авторизації тут не потрібно: якщо ліміт перевищений, угода просто не відбудеться» [9, с. 17].

4. Банківські платіжні картки можна також розподілити згідно платіжних систем або асоціаціям карток (Card Associations) в межах яких відбувається обслуговування платіжних карток. Найбільш розповсюдженими у світі є платіжні картки наступних найбільших платіжних систем: VISA, EuroCard / MasterCard і American Express (AMEX). Одна платіжна картка може підтримуватися, використовуватися і обслуговуватися тільки однієї платіжної системою. Отже за платіжними системами виділяють: міжнародні, національні і локальні платіжні картки.

Також є така особливість кредитних карток різних платіжних систем як поділ їх на класи. У VISA два основні класи – це Classic і Gold. MasterCard – Standart і Gold, American Express – Mass і Gold. Вибір відповідного класу залежить від величини внесеного при отриманні картки страхового депозиту. Але на практиці різниця між класами в основному зводиться до питання престижності. Ще можуть випускатися картки класів Platinum, Silver, Basic і ряду інших.

Також залежно від виду карткового рахунку та режиму його обслуговування можуть бути різні види пластикових карток:

- дебетні картки, де при їх використанні власнику відкривають розрахунковий рахунок, а платежі та розрахунки за картою обслуговуються в межах вільного залишку на рахунку;

- кредитні картки, за якими власнику відкривається розрахунковий рахунок, а баланс доступних грошових коштів визначається як сума їх залишку на рахунку клієнта банківської установи плюс сума, яка надається по овердрафту повинна щомісячно погашатися в повному обсязі;

- револьверні кредитні картки надають можливість відкриття клієнту банку позичкового рахунку, режим обслуговування якого не вимагає щомісячного погашення позики в повному обсязі, а при погашення позики баланс доступних грошових коштів збільшується на суму сплаченої позики;

- револьверні овердрафтні картки, в процесі емісії яких власнику відкривається розрахунковий рахунок, режим обслуговування якого не вимагає щомісячного погашення заборгованості в повному обсязі, а необхідний баланс визначається на суму залишку грошових коштів на рахунку і суму кредитного ліміту.

Отже, пластикові картки у розрахунково-платіжній практиці банківської сфери збільшили сферу застосування безготівкових розрахунків, а саме: шляхом включення в неї масових платежів населення, пришвидшили обіг грошей, створили додаткові позитивні умови для платників, знизили витрат обігу. А стрімкий розвиток карткових платіжних систем вплинув на створення вагомої кількості карткових платіжних продуктів для різних клієнтів банківських установ.

Основними учасниками національного ринку платіжних карток є банківські установи, юридичні, фізичні особи та фізичні особи-підприємці, торговельні організації. І для усіх учасників платіжного ринку використання платіжних карток має свої позитивні та негативні сторони (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Позитивні сторони для основних учасників ринку при використанні банківських платіжних карток*

Для банківських установ	Для фізичних осіб та осіб-підприємців	Для торговельних організацій
збільшення обсягу залучених і позичених ресурсів	можливість розрахуватися за товари, роботи чи послуги	зростання обсягів продажів товарів
надання своїм клієнтам професійних послуг	купівля товарів і отримання послуг зі знижкою	можливість користування різноманітними дисконтними програми
зниження адміністративних витрат	отримання заробітної плати і пенсій	збільшення кола нових покупців
зростання комісійних доходів	можливість ефективного управління особовим рахунком	зменшення обсягу готівкових грошей, що знаходиться в касах підприємств
зростання кредитного і фінансового потенціалу для надання споживчих кредитів	одержання відсотків на залишок коштів за рахунком	унікнення ситуацій зі сторони підроблення грошей та нестачею розмінної монети
забезпечення диверсифікації власної діяльності	зменшення ризиків від втрати готівкових грошей	підвищення іміджу торговельної організації
отримання доступу до різних карткових проектів	автоматичний обмін грошових коштів у валюту іншої країни	Рекламна підтримка зі сторони платіжної системи і банківської установи, що емітували платіжні картки

Джерело: складено за [4, с. 154; 43, с. 990-993].

Також використання платіжних карток надає можливість державі: зменшувати витрати на виробництво банкнот і карбування монет, знизити витрати на касові операції, інкасацію, перевезення та зберігання готівкових грошей та розмінної монети; збільшити надходжень до бюджетів усіх рівнів через більш прозоре оподаткування суб'єктів господарювання і фізичних осіб [20, с. 145].

На ринку платіжних банківських карток все таки ж існує ряд негативних моментів. Так Білий М. М. негативним аспектом вважає те, що при великих обсягах випуску платіжних карток банківськими установами та інтенсивному розвитку банківськими установами інфраструктури термінальної мережі все ще залишається мала динаміка росту безготівкової

оплати за придбані товари, роботи чи послуги, але вагомою проблемою залишається недостатній рівень кіберг-безпеки, також не вирішеним є завдання по формування національної системи маршрутизації карткових операцій та клірингу [3, с. 120].

Деякі вчені і фахівці до негативних аспектів ринку платіжних карток відносять недосконале законодавчо-нормативно регулювання [4, с. 156].

Таким чином функціонування вітчизняного ринку платіжних карток має ряд негативних аспектів та ризиків для учасників цього ринку (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Негативні сторони для основних учасників ринку при використанні банківських платіжних карток*

Критерії	Переваги	Недоліки
Надійність	Викрадену карту можна заблокувати, некоректно здійснені розрахунки можна відмінити або уточнити, тоді як викрадену готівку повернути майже неможливо	Безготівкові розрахунки піддаються шахрайству та хакерським атакам.
Зручність	Можливість користування банківськими послугами цілодобово та дистанційно, зокрема через мережу Інтернет.	Випадки збоїв у роботі POS-терміналів або банкоматів, несправність обладнання чи недосконалість програмного забезпечення унеможливають розрахунки за продукцію.
Анонімність	Персоніфікованість усіх розрахунків та фінансово-кредитних установ, що задіяні в них	Відсутність анонімності, яка наявна під час готівкових розрахунків.
Локалізація	Наявність угод між фінансово-кредитними установами про прийняття платіжних карт до розрахунків (зокрема, за кордоном)	Обслуговування лише в окремих банкоматах та окремих країнах, відсутність POS-терміналів або банкоматів у точках продажів.

Джерело: складено за [16, с. 675]

Підводячи підсумок ми можемо стверджувати, що інтенсивний розвиток платіжних систем і використання банківських платіжних карток є сучасним, надійними і зручним методом здійснення безготівкових розрахунків. Банківські платіжні картки дозволяють усім учасникам платіжного ринку здійснювати операції з грошовими ресурсами, що знаходяться на картковому банківському рахунку, де би вони не знаходилися,

у будь-який час доби, служать грошовим засобом платежу по всьому світу, застосовуються у сфері онлайн-комерції. А для самих банківських установ значимість ведення карткового бізнесу пов'язана із залученням грошових ресурсів, зменшенням обсягу готівки, а найосновніше, з отриманням значно більшого доходу і прибутку. Тому при сучасному розвитку національних економік та їх цифровізації використання банківських платіжних карток є найбільш перспективним етапом у розвитку банківської сфери.

1.2. Методологічні засади механізму і принципів організації роботи банку з платіжними картками

В сучасних умовах розвиток національної економіки пов'язаний зі стрімким звуженням сфери використання готівкових грошей та паперових платіжних документів, переходом до новітніх технологій платежів і платіжних інструментів у банківській сфері, таких, як платіжна картка.

Вчені і фахівці розглядають банківські платіжні картки та операції, які проводяться з ними, з однієї сторони, як один із видів розрахунково-касових операцій, а з іншої обмежуються тільки тим, що об'єктивно існують різні види карток (дебетні, кредитні).

Як ми зазначали раніше існує безліч підходів до визначення поняття «платіжна картка», де вона трактується «як засіб ідентифікації, який дозволяє ідентифікувати емітента, платіжну систему, власника картки» [31].

Дане трактування платіжної картки застосовується в законодавчо-нормативному акті України «Про платіжні послуги»: «платіжна картка розглядається як ідентифікаційний засіб у вигляді пластикової чи іншого виду картки, що містить обов'язкові реквізити, визначені платіжною організацією, які ідентифікують платіжну систему та його емітента» [32].

Найбільш розширеним підходом до трактування платіжної картки вважається, що вона являється спеціальним платіжним засобом (інструментом). Цього твердження дотримується Л. Я. Бублик, який зазначає,

що «платіжна картка, незалежно від матеріалу виготовлення та способу нанесення інформації, є інструментом безготівкових розрахунків і засіб отримання кредиту у системі фінансових розрахунків» [6, С. 222-229.]. Така група вчених як Яценко М. С., Бондаренко А. О. стверджують, що «платіжна банківська картка є персоніфікованим платіжним інструментом, що надає особі, яка ним користується, можливість безготівкової оплати товарів і/або послуг, а також отримання готівкових коштів у відділеннях (філіях) банків і банківських банкоматах» [47, С. 25-30.].

Найбільш все-таки вірним є підхід до трактування природи платіжної картки, який застосовується у законодавстві України.

Як зазначено в Законі України «Про платіжні послуги», платіжна картка представляє собою електронний платіжний засіб у вигляді пластикової чи іншого виду картки [32].

У Постанові НБУ «Про затвердження Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів» надається наступне трактування передплаченого платіжного інструмента, «як платіжний інструмент, що використовується відповідно до схеми виконання платіжних операцій відповідного емітента електронних грошей та/або правил платіжної системи, згідно з якими випускаються платіжні інструменти, та з дотриманням вимог законодавства України» [31].

Отже, платіжна картка є інструментом безготівкових розрахунків, яка визнається для оплати товарів, робіт чи послуг та отримання готівкових коштів у банківських установах та банківських автоматах (банкоматах). Власником банківської картки є банківська установа, яка її випустила (банк - емітент), а утримувачем - клієнт банківської установи. Кожна картка захищена індивідуальним персональним ідентифікаційним номером.

Функціонування банківських платіжних карток і особливості технології використання карткових розрахунків вимагає конкретизації понять «дебетова картка» і «кредитна картка». У законодавчо-нормативних актах України поняття «кредитна картка» взагалі не вживається, а вказуються умови та

параметри здійснення розрахунків - платіжна схема (дебетна, кредитна та дебетово-кредитна). Платіжна схема впливає тільки на механізм розрахунку, чи за власні грошові кошти, чи за рахунок кредиту проводяться банківські операції і не визначає функціонально-технологічні параметри кожної окремо взятої платіжної картки.

Дебетні та кредитні картки необхідно виділяти відповідно до правил і принципів функціонування платіжних систем. Однією із особливостей у технології здійснення розрахунків платіжними картками є ідентифікація клієнта, звіряються реквізити платіжної картки та її платоспроможність, і тільки тоді отримується дозвіл на проведення операції.

В окремих випадках розрахунки з застосування дебетних і кредитних карток проводяться без використання авторизації (в режимі оф-лайн). Це дозволяє держателю платіжної картки проводити операції навіть за відсутності грошових коштів на своєму картковому (поточному) рахунку.

Це розуміння відносно трактування дебетних і кредитних карток визначають деякі вчені, такі як Бондаренко А. О., Яценко М. С. Вони виділяють, що «особливістю дебетної карти є те, що при здійсненні операції з її використанням, грошові кошти у той же день списується з банківського рахунку клієнта. Отже для таких платіжних карток при здійсненні кожної операції необхідною є їх авторизація» [47, С. 25-30.].

Особливості технології здійснення розрахунків із застосуванням платіжних карток визначають відмінні характеристики дебетних і кредитних платіжних карток, що впливає на організацію карткового бізнесу, розподіл клієнтської бази та визначення ступеня ризику операцій. При цьому «дебетна картка» і «кредитна картка» мають різні риси за функціональними і технологічними характеристиками. Тому у законодавчо-нормативних актах ці поняття виділяють окремо.

«Дебетна картка» трактується як платіжна картка, за якою розрахунки проводяться з обов'язковою авторизацією за рахунок грошових коштів клієнта. «Кредитна картка» трактується як платіжна картка, яка у деяких

випадках надає можливість власнику здійснювати розрахункові операції без обов'язкової авторизації. При цьому зобов'язання бере на себе банк-емітент.

Виходячи із функціональних, технологічних і економічних ознак, можна надати трактування кредитної картки як платіжного інструменту до відкритого кредитного рахунку у відповідній банківській установі. Цілі застосування позикових коштів не обмежуються, платіжною картою можна розраховуватися за товари, роботи чи послуги, онлайн-розрахунки. При видачі на платіжній картці є грошові кошти, які лімітуються банківською установою на відповідний період. Коли держатель витрачає кошти з платіжної картки (сплачує покупки, знімає чи переказує грошові кошти) доступний залишок зменшується. Щоб відновити встановлений ліміт, необхідно повністю чи частково сплатити зобов'язання перед банківською установою (щомісячними регулярними платежами, частково чи повністю на розсуд держателя картки).

На основі визначення загальних і спеціальних рис та характеристик платіжних карток можна виділити види платіжних карток у розрізі відповідних класів. Основними класифікаційними ознаками платіжних карток є наступні:

- ступень престижності, надання відповідних привілеїв при розрахунках;

- обов'язковість процедури авторизації [2, С. 26-28.].

Кожна платіжна система чи міжнародна, чи національна розрізняє карткові продукти, які розраховані на три рівні клієнтів - загальний клієнт, багатий клієнт, елітний клієнт [41, С. 5-15.]. Всі клієнти відрізняються між собою за ознакою платоспроможності, кредитоспроможності, ризиковості та відповідними потребами у банківських послугах.

Міжнародними платіжними системами застосовується саме така класифікація на основі розроблених правил та принципів її функціонування, але обов'язкою для усіх клієнтів є процедура авторизації. Ця процедура

необхідна для впевненості банківською установою у платоспроможності власника платіжної картки.

Основні принципи регулювання емісії та проведення операцій за допомогою банківських платіжних карток діє у відповідності до законів і України і відповідних Положень: «Про Національний банк України» [33], «Про банки і банківську діяльність» [34], «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [35], Положення «Про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури» [36], Положення «Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів» [37].

У Законі України «Про Національний банк України» виділяють функції НБУ, частина яких забезпечує функціонування і регулювання системи розрахунків, до яких слід віднести:

- шляхи розвитку електронних банківських технологій,
- зобов'язання за безперебійну роботу платіжних систем,
- контроль за емісією нових платіжних засобів;
- регламентація за порядком здійснюваних роботи між усіма учасниками платіжної системи;
- видача ліцензій небанківським установам, які мають намір приєднання до платіжної системи;
- формування і зберігання реєстру платіжних систем;
- регламентація правил, принципів та стандартів при здійсненні безготівкових розрахунків [33].

Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [35] здійснюється функціонування систем розрахунків, переказ грошових коштів в межах однієї країни, здійснюється нагляд і моніторинг за платіжними системами та видами рахунків, що надають банки. Відповідно до цього закону тільки банківські установи мають можливість здійснювати емісію електронних платіжних засобів на основі укладеного договору з платіжною установою.

Кабінет Міністрів України застосовує до юридичних осіб правила і принципи розрахунків за продані товари між продавцями і покупцям за допомогою електронних платіжних засобів. Державна фіскальна служба України в свою чергу бере на себе моніторинг за виконанням цих вимог.

Також для забезпечення безпеки інформації при онлайн-розрахунках необхідно дотримуватися відповідних умов як зі сторони банку-емітента, так і клієнта:

- збереження конфіденційності, тобто відомості про платіжні засоби мають бути доступні тільки законним установам;
- проведення аутентифікації для перевірки клієнта;
- авторизація перед початком переказу грошових сум, щоб перевірити наявність необхідної суми у покупця для оплати замовлення[45, С. 173–180].

Але особливу увагу слід приділити проблемам врегулювання законодавчо-нормативної бази для більш ефективного функціонування платіжних карток та їх використання платіжними агентами при розрахунках.

1.3. Правове забезпечення функціонування банківських платіжних карток

В сучасних умовах розвитку науково-технічного і технологічного прогресу набувають найбільшої популярності розрахункові банківські і торгівельні операції із використанням електронних платіжних засобів до яких можна віднести: платіжну картку, мобільні платіжні інструменти, електронні гроші, криптовалюти. Цей перелік не є остаточним дивлячись на розвиток інноваційних і цифрових технологій у світі, який впливає на постійну трансформацію платіжних систем.

Основним законодавчим актом, який регулює обіг електронних грошей в Україні є Постанова Національного банку України «Положення про електронні гроші в Україні» від 25.06.2008 р. за № 178 і яке було затверджене в діючій редакції Постановою Правління Національного банку України від

04.11.2010 р. № 481. Норми цього Положення були розроблені з урахуванням вимог Директиви Європейського Парламенту та Ради Європи 2009/110/ЄС від 16.09.2009 р. [38].

Положенням визначено трактування електронних грошей як «... одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента...» [38]. Трактування є достатньо широким за своїм характером та охоплює усі існуючі типи електронних грошей, що дозволяє на фінансовому ринку впроваджувати найрізноманітніші технологічні інноваційні продукти.

Законодавчо-нормативна база регулювання платіжної сфери в Україні є достатньо складною. Вона включає в себе закони «Про національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні системи і переказ коштів в Україні», нормативні акти НБУ, а також правила НБУ, тому що єдина міжбанківська платіжна система, яка доступна для українських банківських установ - це СЕП – є підрозділом НБУ.

Законодавче трактування «платіжної системи» закріплено в Законі України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» (п. 1.29 цього Закону) – це - «...платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система», переказ коштів, згідно цього ж Закону, трактується як «... рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі. Ініціатор та отримувач можуть бути однією і тією ж особою» [35].

За допомогою використання електронного платіжного засобу, в основному це - платіжної картки та мобільного платіжного інструменту, здійснюються розрахунки за товари, роботи чи послуги, перекази грошових коштів іншим особам, отримання готівкових грошей.

В законі України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» (п. 1.27 ст. 1) чітко трактується поняття платіжної картки та мобільного

платіжного інструменту. Згідно закону «платіжна картка – це електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором», а згідно з п. 1.193 ст. 1 цього закону «мобільний платіжний інструмент – це електронний платіжний засіб, реалізований в апаратно-програмному середовищі мобільного телефону або іншого бездротового пристрою користувача. Отже, платіжна картка та мобільний платіжний інструмент – це електронні платіжні інструменти доступу до банківського рахунку» [35].

Ще один момент, який треба розглянути це різниця між дисконтними карточками різних організацій та банківською платіжною карточкою. Такі дисконтні картки як телефонні, паливні, транспортні та інші не належать до електронних платіжних засобів. Вони тільки констатують акт заборгованості емітента перед споживачем, який вже оплатив за покупку товару. Тому саме банківські платіжні картки відтворюються у фізичній формі і вони є реальними та зроблені з певного матеріалу: пластику чи металу. Це підтверджує постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням» від 05.11.2014 № 705) [39].

Також банківські платіжні картки можуть бути в цифровому варіанті методом формування їх цифрового вигляду та реєстрації у мобільному додатку Apple Pay / Google Pay та які зашифровані, та знаходяться в захищеному сховищі мобільного пристрою.

На сьогодні також здійснюється випуск віртуальних платіжних карток (інтернет-картки) Приватбанком, Ощадбанком, спільно EasyPay та НПС «Простір» та ін. Це картки без фізичного носія. Вони емітуються на підставі

замовлення на відкриття картки власнику шляхом повідомлення її реквізитів на номер телефону смс-кой та передбачають виконання безготівкових розрахунків у мережі Інтернет із застосуванням її реквізитів.

Згідно постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням» від 05.11.2014 № 705) [40] в залежності від платіжної операції (депозитної, кредитної чи розрахункової) та платіжної системи можуть застосовуватися вже нам відомі дебетова, кредитна та дебетова-кредитна банківські платіжні картки.

Популярність інноваційних методів оплати позитивно впливає на розвиток безготівкових операцій із застосуванням платіжних карток в Україні. Карткові розрахунки функціонують за допомогою безконтактних технологій двох типів: 1) PayPass/PayWave; 2) Google Pay/Apple Pay. Так, PayPass/PayWave (вбудований безконтактний чип-модуль) з застосуванням технології NFC передбачено для електронних платіжних засобів міжнародними картковими платіжними системами відповідно MasterCard/Visa. А через Google Pay/Apple Pay (сервіси для мобільних розрахунків), які розроблені компаніями відповідно Google/Apple, проводяться платежі за товари, роботи чи послуги за допомогою мобільних пристроїв відповідного мобільного додатку та технології NFC, які працюють на платформі Android/iOS.

Ще питання, яке треба розглянути, це дотримання платіжними системами законодавства у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму згідно з нормами Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 06.12.2022 р.

Правове поле передбачає, що діяти платіжні системи повинні на основі фінансового контролю:

- постановка на облік в установленому правовому порядку;

- розробка правил, принципів і програми ведення фінансового контролю;
- призначення працівника, відповідального за організацію та ведення фінансового контролю;
- здійснення ідентифікації та вивчення своїх клієнтів;
- виявлення і реєстрації фінансових операцій, які підлягають фінансовому контролю;
- скасування фінансових операцій у випадках і порядку, передбачених законодавством;
- надання певної інформації уповноваженому органу (Держфінмоніторинг).

Також необхідно відмітити, що для реалізації емітентом заходів у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також вимог, передбачених Регламентом (ЄС) 2015/847 про інформацію, що супроводжує грошові перекази та Директивою (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, НБУ запровадив:

- ідентифікацію, верифікацію споживачів електронних грошей;
- вимоги щодо супроводження операції з використанням електронних грошей інформацією про учасників платіжної операції;
- посилення вимог моніторингу за емітентом та за діяльністю платіжних агентів, зокрема, зобов'язати агента відкривати в емітента окремий поточний рахунок для здійснення агентської діяльності та не передавати свої повноваження за агентським договором іншим суб'єктам господарювання і фізичним особам [22].

Також потребує розгляд питанням - це застосування електронних грошей для розрахунків з нерезидентами України та при виконанні транскордонних переказів. Як українці, так громадяни інших держав купують товари за допомогою Інтернету. Для розрахунків з нерезидентами

споживачам необхідні електронні гроші, виражені в іноземній валюті. Це повинно виражатися появою в Інтернетному просторі інфраструктури з особами, які здійснюють валютно-обмінні операції з електронними грошима різних платіжних систем та за різними типами технологій.

Отже, головні цілі законодавчо-нормативного регулювання функціонування та використання електронних грошей та банківських платіжних карток необхідно спрямовувати на:

- формування правового простору регулювання їх обігу, функціонування та використання електронних грошей, уніфікованого із нормами міжнародного законодавствами;
- інтенсивний розвиток ефективних інноваційних технологій надання фінансових і платіжних послуг;
- надання забезпечення власникам захисту від шахрайства та недобросовісної діяльності;
- запобігання застосування електронних грошей та платіжних карток у кримінальних цілях.

Висновки до першого розділу

1. Сучасна фінансова система України вимагає застосування платіжних карток як інструменту для розкриття тіньового сектору національної економіки, для збереження грошових заощаджень населення та виявлення несплати податків суб'єктами господарювання. Отже, банківські платіжні картки використовуються не тільки як платіжний інструмент при управлінні безготівковим обігом, але й як основний універсальний інструмент платежу між країнами, так як використовуються при сплаті не враховуючи вид валюти, в якій було відкрито картковий рахунок.

2. На основі проведеного дослідження трактування поняття «платіжна картка» ми дотримуємося законодавчого визначення згідно закону України

«Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», що: «платіжна картка – це електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором».

3. В сучасному світі здійснюється постійний активний розвиток Інтернету, економіка переходить на нову стадію свого розвитку – цифрову, банківські установи переходять у віртуальні відносини з клієнтами, навіть створюються цифрові банки, які можуть обслуговувати клієнтів через мобільні програми. Тому до платіжних карток висувають нові вимоги щодо механізму переміщення грошових ресурсів і здійснення розрахунків, а отже ознаки класифікації банківських платіжних карток постійно розширюються. Процес трансформації носіїв готівкових грошей, розвиток технологій віртуальної платіжної картки, Інтернет-банкінгу та цифровізації економіки дозволяє стверджувати про початок заміщення матеріальних носіїв готівкових грошей віртуальними.

4. Досліджено, що ринок банківських платіжних карток, швидко розвивається, але існує низка проблем, які гальмують його. Це недостатньо ефективна законодавчо-нормативна база, достатньо високий розмір комісії за використання платіжних карток при безготівкових розрахунках, проблеми кібербезпеки для захисту від можливого шахрайства, недостатній рівень фінансової грамотності населення, нерівномірний розподіл банкоматів та платіжних терміналів по регіонах держави, залежність від світових платіжних систем тощо.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка діяльності банківських установ при використанні платіжних карток

Сучасні соціальні та економічні кризові явища, які пов'язані з пандемією COVID-19 та агресією росії, стали тим новим етапом, який прискорив процеси зростання обсягів безготівкових розрахунків. «Протягом останніх 5 років в Україні значно зріс рівень «проникнення» безготівкових розрахунків, як за показниками зростання мережі POS-терміналів, так і за кількістю й обсягами безготівкових операцій серед населення України, відчутно скоротивши відставання нашої країни у цій сфері від країн Європи» [29]. Платіжна банківська карта стала інструментом безготівкових платежів і розрахунків, вона все більше користується попитом як серед юридичних, так і фізичних осіб на ринку банківських продуктів і послуг.

Отже на сучасному етапі здійснення платіжних відносин банківська сфера модернізується та безупинно удосконалює функціонування: здійснюється збільшення кількості клієнтів банківських установ та відкриття рахунків. Це пов'язано з перевагами, що надаються економічним суб'єктам, що проявили бажання відкрити платіжний рахунок та проводити більш доступні операції. На даний момент майже кожен громадянин країни є з відкритою платіжною картою. Згадано статистичної інформації в Україні у 2022 році налічувалося 67 банка; населення України по останньому перепису складає 41,6 млн. громадян, з них господарюючі суб'єкти 3 млн. громадян, ФОП – 2 млн. громадян, з них відкритих рахунків – 6,0 млн.; серед фізичних осіб – 76,3 млн., а відкритих ними рахунків – 154,2 млн. [25].

Дані про динаміку кількості платіжних карток в Україні за 2018-2022 рр. представлено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка кількості платіжних карток в Україні за 2018-2022 рр.*

Рік	Кількість, млн. шт.	Абсолютний приріст (зниження, зростання), млн. шт.		Темп зростання		Темп приросту, %	
		базис	ланц.	базис	ланц.	базис	ланц.
2017	59,2	-	-	-	-	-	-
2018	57,6	-1,6	-1,6	0,97	0,97	-2,7	-2,7
2019	59,9	0,7	2,3	1,01	1,03	1,18	3,9
2020	59,4	0,2	-0,5	1,0	1,0	0,3	-0,84
2021	68,9	9,7	9,5	1,2	1,16	16,38	15,9
2022	73,4	14,2	4,5	1,24	1,1	23,9	6,5

*Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ [25]

Дані табл. 2.1 констатують, що у 2022 році загальна кількість банківських платіжних карток в Україні зросла з 68,9 млн. шт. до 73,4 млн. шт. (на 4,5 млн. шт. чи 6,5 %). Якщо порівнювати з 2017 роком, то загальна кількість банківських платіжних карток зросла на 14,2 млн. шт. чи на 23,9 %.

Серед усіх випущених банківських платіжних карток активними залишаються не всі (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кількість та частка усіх випущених банківських платіжних карток в Україні за 2018-2022 рр. (млн.. штук, %)*

Роки	Загальна кількість, млн. шт.	Кількість активних платіжних карток	Питома вага, %	Кількість безконтактних платіжних карток	Питома вага, %	Кількість платіжних карток з магнітною смугою	Питома вага, %
2018	57,6	32,4	56,3	2,0	3,5	27,9	48,4
2019	59,9	34,9	58,3	2,7	4,5	27,2	45,4
2020	59,4	36,9	62,1	4,0	6,7	30,4	51,2
2021	68,9	42,2	61,3	8,6	12,5	32,4	47,0
2022	73,4	40,4	55,0	13,2	18,0	26,1	35,6

*Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ [25]

Дані табл. 2.2 констатують, що кількість активних банківських карток в 2022 р. порівняно з 2021 роком дещо знизилася і нижче за попередній на рік на 4,2 %, але більша в порівнянні з 2018 роком на 24,7 %. Достатнє зростання ми можемо побачити банківських карток безконтактної оплати, в порівнянні з 2018 роком вони показали значний скачок аж на 560,0 %. Це пояснюється збільшення попиту на ці типи банківських платіжних карток, що впливає на

ріст безготівкових операцій. Водночас можна побачити зниження кількості банківських платіжних карток із магнітною смугою, так їхня кількість зменшилася до 26,1 млн. шт. у 2022 році, а це менше показника у 2021 році на 19,4 % та у 2018 році на 6,5 %.

Основними представниками платіжних систем на ринку банківських платіжних карток в Україні є міжнародні компанії систем MasterCard і VISA.

Таблиця 2.3

Структура платіжних систем на вітчизняному ринку банківських платіжних карток за 2020-2022 рр., %*

Роки	MasterCard		VISA		ПРОСТІР	
	млн. шт.	%	млн. шт.	%	млн. шт.	%
2020	47,6	68,5	25,2	34,3	0,6	0,82
2021	48,7	62,2	29,2	37,2	0,6	0,8
2022	49,2	64,8	30,1	34,4	0,6	0,8

*Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ [25]

Як констатують дані табл. 2.3 у структурі платіжних систем переважають платіжні картки MasterCard і у 2022 році їх питома вага склала 64,8 %, але це менше у порівнянні з 2020 роком на 3,7 %, але більше з попереднім роком на 2,6 %. Платіжні картки системи VISA складають у 2022 році 34,4 %, що трохи більше з 2020 роком на 0,1 %, але менше з попереднім роком на 2,8 %. І тільки 0,8 % припадає на платіжну систему «Простір».

Сучасні процеси подальшої цифровізації вітчизняної економіки позитивно позначаються й на стані платіжного обороту. Перехід до цифрової національної економіки впливає на удосконалення і покращення платіжних розрахунків, а також зниження обсягу розрахунків за допомогою готівкових грошей, яка є причиною існування тіньової економіки. Отже розвиток вітчизняного ринку банківських платіжних карток є основою процесу легалізації доходів і витрат. Це підтверджує звіт аудиторсько-консалтингової компанії Ernst&Young в якому зазначається, що зростання карткових платежів на терміналах на 1 % від ВВП впливає зменшенню рівня тіньової економіки країни в середньому на 0,037 % [46]. (рис. 2.1).

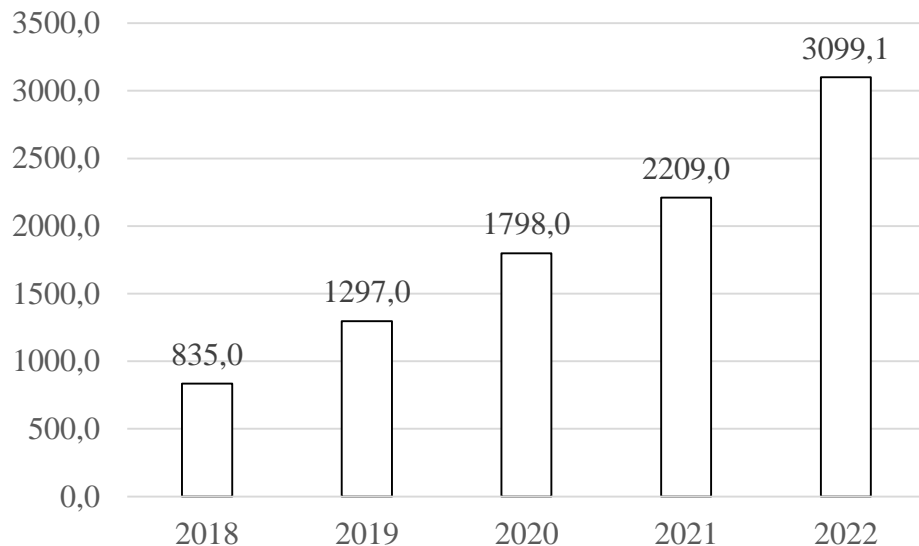

Рис. 2.1. Суми безготівкових операцій за користування банківських платіжних карток в Україні (млрд. грн.)*

*Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ [25]

Рис. 2.1. показує, що кількість безготівкових операцій має зростаючу динаміку під час яких користувачі банківських платіжних карток здійснюють розрахунки з 835 млрд. грн. у 2018 році до 3099,1 млрд. грн. у 2022 році.

Тому в даному періоді значна питома вага операцій із банківськими платіжними картками, це отримання готівки у банкоматах (табл. 2.4).

Як констатують дані табл. 2.4, кількість операцій із використанням банківських платіжних карток, емітованих банківськими установами України постійно зростала і у 2022 році сягала 7817,1 млн. шт., а їхня сума – 5 091,7 млрд. грн. Це більше ніж у 2021 році на 30,4 % та 28,6 % відповідно. Також кількість безготівкових операцій із використанням банківських платіжних карток у 2022 році порівняно з 2021 роком збільшилася на 35,1 % і становила 90,1 % від загальної кількості карткових операцій, а загальна сума, на яку були проведені безготівкові операції з картками, збільшилась на 40,3 %, тобто 60,9 % від загальної суми операцій із платіжними картками. Кількість операцій щодо отримання готівкових грошей в банкоматах з використанням платіжних карток у 2022 року порівняно з 2021 роком зменшилася на 1,1 % і становила 10,0 %, відповідно зменшилася і сума цих операцій. Ця динаміка показує нам, що суб'єкти ринку все більше проявляють готовність і

активність щодо користування банківськими платіжними картками при безготівкових операціях. На відміну від банківських депозитів, банківські платіжні картки показують кращу ліквідність, а отже, надійність і постійність для зберігання коштів, і мають більш вищий рівень довіри у суб'єктів ринку. Крім того, спостерігається стабільна позитивна тенденція до зростання питомої ваги безготівкових операцій ще й з тих факторів, що нові покоління користувачів, більш обізнані в цифрових технологіях, формують необхідний попит на сучасні банківські платіжні послуги.

Таблиця 2.4

Динаміка кількості й обсягу операції здійснені з використанням банківських платіжних карток в Україні за 2018-2022 рр.*

Роки	Операції		Безготівкові операції		Отримання готівки	
	кількість/ сума	%	кількість /сума	%	кількість/ сума	%
Кількість операцій з використанням платіжних карток, млн. шт.						
2018	3091,0	100,0	2311,0	74,8	780,0	25,2
2019	3915,0	100,0	3073,0	78,5	842,0	21,5
2020	5057,0	100,0	4167,0	82,4	890,0	17,6
2021	5997,0	100,0	5211,0	86,9	786,0	13,1
2022	7817,1	100,0	7039,9	90,1	777,2	10,0
Сума операцій з використанням платіжних карток, млрд. грн.						
2018	2125,0	100,0	835,0	39,3	1290,0	60,7
2019	2876,0	100,0	1297,0	45,1	1579,0	54,9
2020	3576,0	100,0	1798,0	50,3	1778,0	49,7
2021	3958,0	100,0	2209,0	55,8	1749,0	44,2
2022	5091,7	100,0	3099,1	60,9	1992,6	39,1

*Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ [25]

Як констатують дані табл. 2.5 структура кількості операцій за користуванням банківськими платіжними картками за 2022 рік мала наступний вигляд: більше половину склали розрахунки з використанням платіжних терміналів (в торговельних мережах) – 52,4 %, а їхня питома вага в загальній сумі платежів складала 28,4 % від загальної кількості. Друге місце зайняли за обсягом питомої ваги операції оплати товарів чи послуг у мережі Інтернет – 25,9 %, а їхня питома вага в загальній сумі платежів складала 23,3 % від загальної кількості, що було пов'язано із введенням карантинних заходів COVID-2019. Значно збільшилися операції з переказів з картки на картку -

12,7 %, а питома вага суми цих операцій склала 43,6 % від загального обсягу. Це все свідчить нам про зростання переваг в Інтернет мережах.

Таблиця 2.5

Динаміка кількості й обсягу операції здійснені з використанням банківських платіжних карток за видами безготівкових розрахунків в Україні за 2022 рік*

Показник	Вид безготівкових розрахунків				
	Операції у пристроях самообслуговування	Розрахунки з використанням терміналів	Переказ коштів з картки на банківські рахунки в Інтернеті	Операції з оплати товарі чи послуг в Інтернеті	Перекази з картки на картку
	Кількість операцій з використанням платіжних карток, млн. шт.				
сума	58,5	3686,0	544,5	1826,9	894,0
питома вага	0,8	52,4	8,2	25,9	12,7
	Сума операцій з використанням платіжних карток, млрд. грн.				
сума	28,5	878,7	118,6	721,3	1352,0
питома вага	0,9	28,4	3,8	23,3	43,6

*Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ [25]

Динаміка щодо зростання в торгових підприємств кількості банківських платіжних терміналів, поширення інтернет-банкінгу, оплата комунальних послуг та інших платежів господарюючих суб'єктів і населення за допомогою банківських платіжних карток вплинули на розвиток ринку банківських платіжних карток. Це є підтвердженням довіри зі сторони економічних агентів до банківських платіжних карток як надійних інструментів здійснення платежів і розрахунків.

Найбільше банківських платіжних карток емітується АТ КБ «ПриватБанк» (43,8 %), АТ «Ощадбанк» (15,4 % та Універсал Банк (моно) – 13,2 % [23]. Це показує нам, що у складі ринку платіжних карток в Україні зі сторони банківської системи існує високий рівень монополії.

Такий стан банківському ринку впливає і на інфраструктурі ринку банківських платіжних карток, коли банківські установи мають по суті монопольний пріоритет в їх емісії, зацікавлені в поступовому зменшенні

банкоматів, що носить на меті зменшення власних витрат банків, і формування ситуації для стимулювання власників платіжних карток до подальшої відмови від готівкових грошей в обігу й переходу до найбільшого використання безготівкових розрахунків. Саме це і показує динаміку характерних змін кількісної та якісної структури платіжної інфраструктури в Україні за останні роки (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Платіжна інфраструктура ринку банківських платіжних карток в Україні за 2018-2022 роки, тис. шт.*

Роки	Торговельні POS-термінали	Банкомати та ПТКС	Банківські термінали	Всього разом	Суб'єкти господарювання, які приймають картки
2018	232,1	37,0	19,6	288,7	173,7
2019	279,0	36,6	18,3	333,9	208,7
2020	333,8	35,9	16,4	386,1	240,2
2021	375,0	34,8	14,0	423,7	326,9
2022	426,5	33,6	12,6	472,8	371,6

*Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ [25]

Як констатують дані табл. 2.6 загальна кількість одиниць платіжної інфраструктури з 2018 року по 2022 рік значно збільшилася, але окремі її складові зазнали оберненої динаміки. Так спостерігається значне зменшення банківських терміналів з 19,6 тис. шт. у 2018 році до 12,6 тис. шт. у 2022 році та банкоматів та ПТКС (програмно-технічних комплексів самообслуговування) з 37,0 тис. шт. до 33,6 тис. шт. відповідно. В той же час торговельні POS-термінали збільшилися з 232,1 тис. шт. до 426,5 тис. шт. відповідно [25]. Треба відмітити, що набуває широкого популярності форма безконтактної платіжної інфраструктури, в результаті чого набули поширення такі сервіси як Apple Pay та Google Pay, які почали свою роботу в Україні.

За даними Національного банку України, кількість суб'єктів господарювання, які приймають банківські платіжні картки, у 2022 році року збільшилася на 13,7 % порівняно з 2021 роком і досягла 371,6 тис. од. Збільшилась також і кількість платіжних терміналів у розрахунку на 1 млн.

споживачів. Так у 2018 році це було 5,2 тис. шт., у 2021 році – 9,4 тис. шт., а вже у 2022 році – 10,7 тис. шт. [25]. Але необхідно відмітити, що, хоч і існує позитивна тенденція, такий ступінь забезпечення населення POS-терміналами в два рази менший, аніж у середньому по країнах ЄС/

Таким чином, ринок банківських платіжних карток стрімко розвивається, тобто зростає кількість та обсяг здійснюваних безготівкових операцій з допомогою банківських платіжних карток. Також поряд з цим збільшується загальний обсяг випущених банківських платіжних карток. Широкого поширення дістав безконтактний вид оплати, таким чином це вплинуло на ріст кількості такого виду банківських карток. Пандемія і карантинні заходи, що були впровадженні у 2020 році спровокували зміни в платіжних бажаннях населення, зокрема в Інтернеті громадяни все частіше здійснювали покупки та як наслідок розраховувалися банківською карткою.

Але не зважаючи на те, що частка безготівкових платежів впевнено зростає серед усіх верств населення, щоб застосовувати цей потенціал у напряму подальшого розвитку банківської сфери, постає питання подальшого розвитку платіжної інфраструктури в Україні. Тому необхідно об'єднати всі можливості усіх агентів ринку для того, щоб розширити пропозицію для безготівкових розрахунків також у роздрібних точках продажу.

2.2. Аналіз діяльності провідних банків на ринку платіжних карток та місце в цьому АТ КБ «ПриватБанк»

Процеси глобалізації, цифровізації та зміни в інфраструктурі фінансового ринку вимагають постійне вдосконалення та розвиток ринку банківських платіжних карток. Сучасні платіжні системи, безспірно, є головною частиною економічної, соціальної і фінансової інфраструктури усіх країн світу. Ринок банківських платіжних карток та інструментів весь час перебуває в процесі розвитку та вдосконалення. Сьогодні банківські платіжні картки та новітні електронні платежі відіграють вагомий роль, витісняючи

застосування готівкових грошей у всіх сферах підприємницької діяльності та набувають тенденції сталого розвитку. Нові банківські платіжні інструменти не з'являються самі по собі за бажанням винахідників, їх поява – об'єктивний процес, сформований новими потребами і зростанням вимогами до їх ефективності та надійності платежів. Вагомим з точки зору розвитку банківських платіжних інструментів у сучасних умовах господарювання є вплив науково-технічного прогресу на форми, види і методи здійснення платежів. Зростання обсягів безготівкових платежів з використанням різних технологій вказує на широкі можливості технічного прогресу в цій сфері.

Зменшення загального рівня витрат на обслуговування грошового обороту; формування сприятливих умов для інтенсивної мобілізації грошових коштів громадян у фінансово-кредитній системі країни, розширення внутрішньої інвестиційної бази національної економіки; формування системи оперативного і ефективного контролю за безготівковими розрахунками з метою попередження «тіньового грошового обороту»; створення і розвиток нових технологій для обслуговування як суб'єктів господарювання, так і населення і багато інших позитивних факторів, що характеризують застосування новітніх сучасних технологій безготівкових розрахунків говорять про позитивні аспекти розвитку банківського карткового ринку, банківської сфери та зміцненню національної економіки. Українські власники банківських карток все частіше переходять від зняття готівкових грошей в банкоматах до безготівкової оплати товарів, робіт і послуг, що відповідає світовому досвіду.

Загальна динаміка розвитку банківського неухильно рухається вперед і все більше банківських установ стають учасниками ринку та карткових програм, збільшуючи обсяги діючих (активних) банківських карток.

Нами був проаналізований розвиток ринку платіжних карток в Україні протягом останніх п'яти років. Дослідження здійснювалося на відповідній звітності Національного банку України.

Для виявлення основних аспектів розвитку ринку банківських платіжних карток в Україні нами були проаналізовано ряд показників, що характеризують активність роботи українських банківських установ взагалі, а в цьому параграфі ми дослідимо саме місце АТ КБ «ПриватБанк» на ринку платіжних карток.

В 2022 році в Україні працювало 67 банки, які є учасниками ринку банківських платіжних карток, але ця кількість зазнавала суттєвих змін протягом досліджуваних років: у 2018 р. – 77, у 2019 р. – 75, у 2020 р. – 71, а на 01.09.2023 р. – 64 банки [25]. Загальна кількість емітованих ними платіжних карток склала на 01.08.2023 року 110,5 млн. шт. [25].

Таблиця 2.7

Українські ТОП-5 банків-емітентів банківських платіжних карток та власники мережі банківських пристроїв самообслуговування та платіжних терміналів (тис. шт., %)*

	2018	2019	2020	2022	на 01.08.2023
Усього банківських пристроїв самообслуговування та платіжних терміналів в Україні	333,9	386,4	408,7	396,7	442,3
Банки ТОП-5 за кількістю банківських пристроїв самообслуговування та платіжних терміналів в Україні	293,7	332,8	355,2	352,1	387,6
ТОП-5 вклад в загальний результат	88,0	86,1	87,0	88,8	87,6
Кількість банківських пристроїв самообслуговування та платіжних терміналів АТ КБ«ПриватБанк»	194,0	226,5	238,9	239,4	275,7
Вклад АТ КБ«ПриватБанк» серед усіх українських банків	58,1	58,6	58,5	60,4	58,3
Вклад АТ КБ«ПриватБанк» серед ТОП-5	66,1	68,1	67,3	68,0	6,5

*Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ [25]

За досліджувані роки тільки два банка з ТОП-5, АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк», демонстрували лідерство на ринку банківських платіжних карток. Розвиток інфраструктури банківських платежів та збільшення рівня безготівкових розрахунків в державі в достатній мірі було

здійснено завдяки цим двом банкам. Інші банківські установи країни з ТОП-5 намагалися утримати ринкову частку.

Таблиця 2.8

Частка на ринку платіжних карток банків України (ТОП-5) (%)*

	2018	2019	2020	2022	на 01.08.2023
АТ КБ «ПриватБанк»	58,1	58,6	58,5	60,4	58,3
АТ «Ощадбанк»	17,3	16,6	16,4	19,5	17,5
АТ «Універсал банк»	-	-	-	0,03	0,02
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	9,2	8,3	8,1	7,4	7,0
АТ «ПУМБ»	1,4	1,3	1,3	1,4	1,9
АТ «Укрсиббанк»	2,0	1,6	1,5	1,9	2,0
АТ «Альфа-банк» (АТ «Сенс банк»)	1,9	0,8	3,9	2,4	2,0

* Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ [25]

Таблиця 2.9

Частка електронних платіжних засобів банків України (ТОП-10)

на 01.08.2023 року(%)*

	Електронні платіжні засоби в обігу	Транзакція електронними платіжними засобами
АТ КБ «ПриватБанк»	44,6	55,9
АТ «Ощадбанк»	14,7	14,4
АТ «Універсал банк»		
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	5,2	4,5
АТ «А-Банк»	4,4	2,0
АТ «ПУМБ»	4,4	2,0
АТ «Сенс банк»	2,5	1,2
АТ «Укрсиббанк»	2,0	1,9
АТ «Укргазбанк»	1,7	1,0
АТ «ОТП Банк»	1,2	0,8

* Джерело: розраховано автором на основі офіційних даних НБУ[25]

Порівняльний аналіз українських банків-емітентів платіжних карткових показує, що найбільшу питому вагу ринку банківських платіжних карт зайняли великі банки: на перші 5 банків припадає 87,6 % від загальної кількості випущених банківських платіжних карт, питома вага електронних платіжних засобів в обігу ними склала – 73,3 %, а здійснені за їх допомогою трансакції – 78,8 %. Така динаміка є типовою для української банківської системи, адже найбільша кількість клієнтів зосереджена в найбільших

банківських установах, які мають можливість фінансувати власну платіжну інфраструктуру.

Питома вага клієнтів, які хочуть розплатитися за товари, роботи і послуги за допомогою безготівкового розрахунку, неухильно зростає. Кількість безготівкових операцій, проведених за допомогою банківських платіжних карток вже на даний момент перевищує зняття готівкових грошей через банкомати. Для збереження такої динаміки платіжних операцій банки-емітенти банківських платіжних карток мають докласти багато зусиль для підвищення фінансової грамотності своїх користувачів, а також дотримуватися правил безпечного здійснення безготівкових карткових операцій. Збалансована політика банківської установи в сфері платіжних карток дозволить і надалі отримувати довіру користувачів, надаючи нові зручні, привабливі, надійні фінансові інструменти та отримувати прибуток від здійснення цих операцій, бо вони є найбільш прибутковими в банківській діяльності.

2.3. Аналіз основних чинників розвитку безготівкових розрахунків в Україні з використанням банківських платіжних карток

Розвиток безготівкових розрахунків є запорукою економічного і фінансового росту будь-якої держави, адже з одного боку збільшується ступінь контролю за платежами, а з іншого зростають обсяги витрат користувачів, що призводить до зростання споживання і збільшення ВВП. Але, сучасна динаміка розвитку електронної комерції та Інтернет-торгівлі, яка розвинулась в умовах карантинних обмежень і війни, актуалізують питання вивчення чинників впливу на розвиток банківських платіжних систем в країнах з ринками, що створюються з метою формування ефективної політики розвитку у сфері інновацій та новітніх технологій задля досягнення відновлення національної економіки та формування стійкого динаміки економічного зростання.

При здійсненні аналізу у якості чинників розвитку безготівкових розрахунків з застосуванням банківських платіжних карток ми обрали наступні показники як: динаміку ВВП держави, динаміку ВВП на одну особу населення, динаміку рівня тіньової економіки, динаміку кількості POS-терміналів, динаміку кількості абонентів мережі Інтернет, динаміку питомої ваги (а в деяких країнах обсягу) електронної комерції та динаміку питомої ваги готівкових грошей поза банківськими установами в сукупній грошовій масі держави. Згрупувавши дані ми здійснили кореляційну оцінку перелічених чинників розвитку безготівкових розрахунків з основними показниками безготівкових розрахунків: тенденції обсягу безготівкових розрахунків застосуванням банківських платіжних карток, тенденції питомої ваги безготівкових операцій в платіжних операціях в країні (табл. 2.10).

Таблиця 2.10
Кореляційна оцінка чинників розвитку безготівкових розрахунків
(млрд. дол. США, %)*

	ВВП України	ВВП на одну особу	Степень тіньової економіки	Кількість POS- терміналів	Кількість POS- терміналів	Інтернет послуга	Користувачів Інтернет	Середня з/п	Електронні платежі	Питома вага готівки
Безготівкові операції з банківськими платіжними картками, млрд. дол.	- 0,085	0,342	0,121	0,955	0,896	0,225	0,891	-0,594		
Зняття готівки з банківських платіжних карток, млрд. дол.	0,886	0,953	0,322	0,940	0,919	0,547	0,706	-0,407		
Безготівкові операції з банківськими платіжними картками, млн. шт.	- 0,284	0,145	0,036	0,891	0,862	0,005	0,998	-0,786		
Зняття готівки банківськими платіжними картками, млн. шт.	0,286	0,665	0,368	0,432	0,337	0,964	-0,218	0,795		
Питома вага безготівкових операцій в банківських платіжних операціях, %	- 0,284	0,158	0,210	0,929	0,938	0,004	0,994	-0,793		

*Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних НБУ [25]

Оцінюючи характер кореляційного взаємозв'язку ВВП держави і ВВП на душу населення з тенденцією безготівкових розрахунків в Україні, можна констатувати про малий зв'язок цих показників, тобто дані кореляційної оцінки стверджують, що розвиток безготівкових розрахунків не суттєво впливає на економічний розвиток нашої країни і навпаки, економічний ріст не сприяє розвитку безготівкових розрахунків. Це на нашу думку, пов'язано з тим, що безготівкові розрахунки в країні обслуговують зазвичай роздрібний товарооборот населення, але достатня частка ринку товарів, робіт і послуг продовжує перебувати в тіні.

Разом з тим, невірно стверджувати про відсутність впливу безготівкових розрахунків на ВВП країни (рис. 2.2).

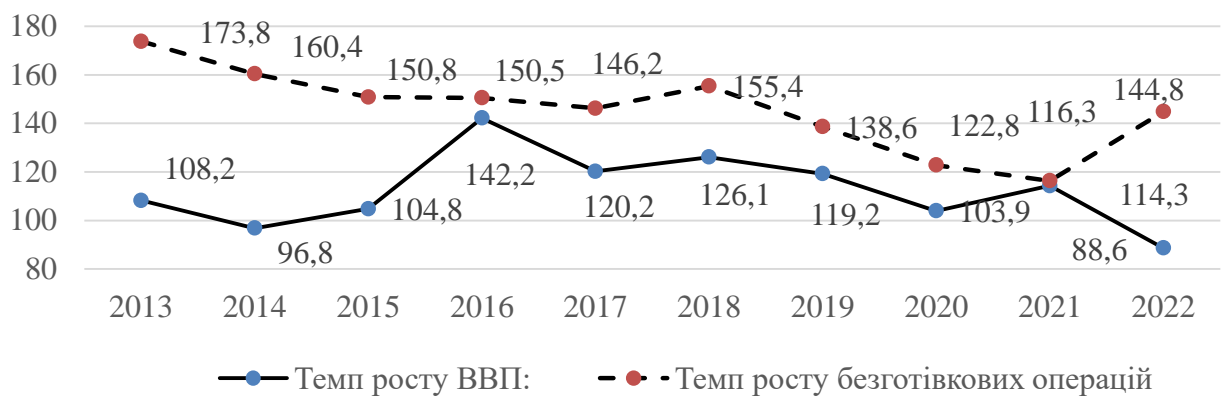

Рис. 2.2. Темп росту ВВП України та обсягу безготівкових операцій в Україні у 2013-2022 рр.*

*Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних НБУ [25]

Дані рис. 2.2 констатують, що в 2014 році та в 2022 році темп росту ВВП знизився, що пов'язано з російською агресією. Звичайно це негативно відзначилося на темпі росту безготівкових розрахунків у зв'язку із зменшенням купівельної спроможності населення, банкрутством банківських установ і суб'єктів господарювання. Але, із впровадження реформи в банківській сфері та превентивними діями НБУ в сфері стимулювання розвитку безготівкових розрахунків їх темп росту швидко відновилася, ніж ВВП.

При цьому ріст обсягу і кількості безготівкових розрахунків позитивно відзначилось на темпах росту грошового агрегату M0, що констатує про

зниження готівки в обігу (рис. 2.3). Така динаміка має можливість сприяти зниженню рівня тіньової економіки.

Рис. 2.3. Темп росту безготівкових розрахунків з використанням банківських платіжних карток та грошового агрегату М0*

*Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних НБУ [25]

Негативним чинником розвитку безготівкових розрахунків з застосуванням банківських платіжних карток в Україні є існування стихійних ринків, де немає жодної складової платіжної інфраструктури, а при здійсненні розрахункових операцій використовується готівкові гроші.

Розвиток мережі Інтернет в Україні як констатують дані, позитивно впливають і на ріст самих безготівкових розрахунків, особливо це стосується з 2016-2022 рр., коли в нашій країні було запроваджено мобільний Інтернет 3G, що надало можливості активно використовувати смартфони для доступу до Інтернет-банкінгу: у 2014 р. – 5,6 тис. од., у 2016 р. – 16,7 тис. од., у 2018 р. – 25,6 тис. од., 2020 р. – 54,0 тис. од., 2021 р. – 55,9 тис. од., у 2022 р. – 49,3 тис. од. [26] Так, за статистикою абоненти мережевого та мобільного Інтернету в державі складають 85 % громадян, що суттєво розширює можливості банківських установ для розвитку новітніх інноваційних продуктів в мережі Інтернет. Такими банківськими продуктами є мобільні додатки, які прив'язуються до платіжної картки і надають змогу здійснювати будь-які розрахунки і платежі в мережі Інтернет з її використанням.

Охоплення великої кількості населення мережею Інтернет-зв'язку впливає і на можливості для розвитку безготівкових розрахунків, зокрема шляхом використання віртуальної банківської платіжної картки, технологія якої, в майбутньому має переваги для застосування в розрахунках криптовалют та виступати ключем до електронного гаманця.

Ще одним, дуже важливим чинником розвитку безготівкових розрахунків в державі з застосуванням банківських платіжних карток є розвиток електронної комерції, який проявляється у вигляді мобільних додатків банківських установ за концепцією «банк в твоєму смартфоні».

Електронна комерція - це операції з купівлі-продажу товарів, робіт і послуг через мережу Інтернет. Це може бути зроблено як через формування Інтернет-магазинів, так і через формування спеціальних Інтернет-торгових майданчиків, де продавці розміщують свої товари, роботи і послуги, типу РОЗЕТКА.

Зростання електронної комерції в державі розпочалося після введення технології Інтернет 3G. З часом обсяг електронної комерції в державі перевищив обсяг безготівкових розрахунків (рис. 2.4).

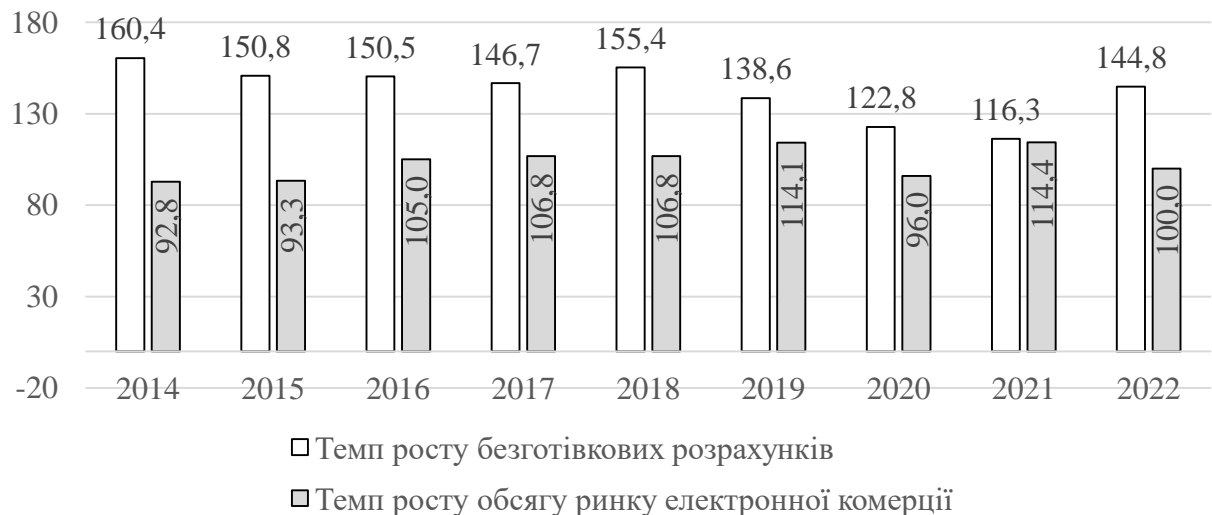

Рис. 2.4. Темп росту обсягу електронної комерції та безготівкових розрахунків в Україні у 2014-2022 рр.*

*Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних НБУ [25]

Як констатують дані рис. 2.4 між темпами росту електронної комерції та безготівкових розрахунків існує високий ступінь зв'язку, особливо з 2016 року, коли почалися використовувати технологію Інтернет 3G в країні. На ріст електронної комерції в державі та безготівкових розрахунків з застосуванням банківських платіжних карток стала пандемія COVID-19, у зв'язку з закриттям великої кількості торговельних майданчиків та ринків в умовах жорстких карантинних обмежень виробило звичку в населення щодо купівлі товарів в мережі Інтернет.

Також безготівкових розрахунків в мережі Інтернет за допомогою банківських платіжних карток активно застосовуються в мережі торговельних магазинів та в інших торгових точка, де використовуються POS-термінали. Ріст інфраструктури POS-терміналів є дуже вагомим стимулом розвитку безготівкових розрахунків з застосуванням банківських платіжних карток в Україні (рис. 2.5).

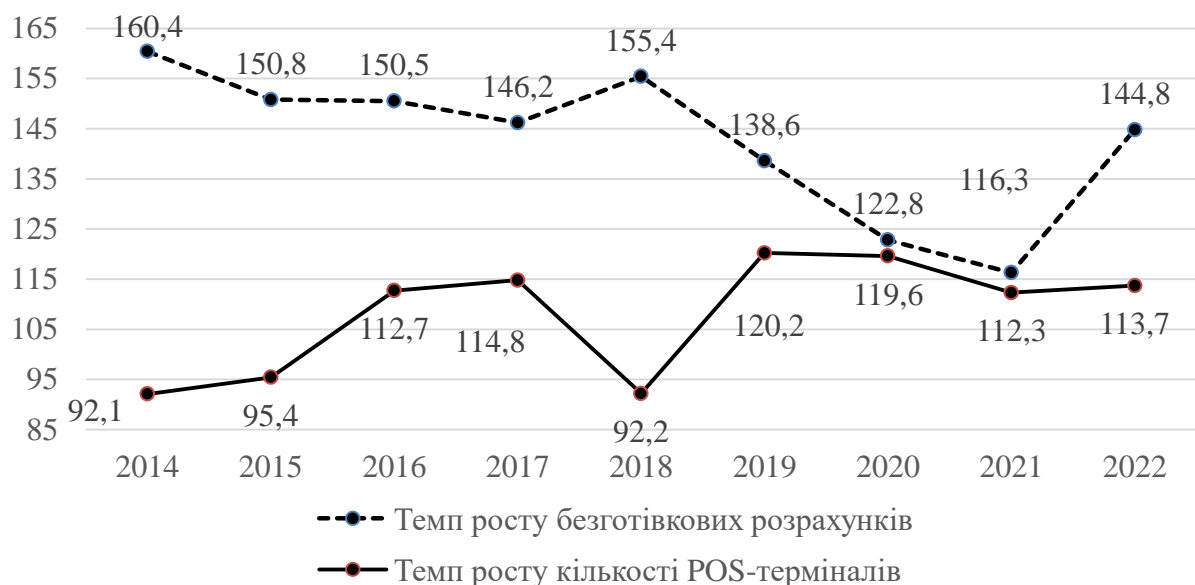

Рис. 2.5. Темп росту кількості POS-терміналів та обсягу безготівкових розрахунків в Україні у 2014-2022 рр.*

*Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних НБУ [25]

Як констатують дані рис. 2.5 та результати кореляційного аналізу (табл. 2.1) між темпом росту кількості платіжних терміналів та обсягом

безготівкових розрахунків з застосуванням банківських платіжних карток фактично існує прямопропорційний тісний зв'язок. Дана ситуація є цілком звичайною, оскільки можливість безготівкового розрахунку створює великі зручності для користувачів, оскільки їм не треба носити з собою великі суми готівкових грошей для розрахунку за товарів, робіт чи послуги. Отже ріст платіжної інфраструктури в державі надає великі перспективи для розвитку ринку банківських платіжних карток.

На ріст платіжної інфраструктури також впливає середня заробітна плата в країні. Збільшення середньомісячного чи середньорічного доходу населення впливає до зростання обсягів коштів зарахування на картковий рахунок і, зазвичай, до росту витрат (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Темпи росту безготівкових розрахунків в Україні з застосуванням банківських платіжних карток та середньої зарплати в Україні у 2014-2022 рр.*

*Джерело: дані статистики [25, 26]

Як констатують дані рис. 2.6 між темпами росту середньої заробітної плати в Україні безготівковими розрахунками є прямий зв'язок, оскільки зростання POS-терміналів у різних торгових закладах надають змогу учасникам зарплатних проектів вітчизняних банківських установ

застосовувати платіжну картку без необхідності зняття готівкових грошей з банкомату. Отже, збільшення розмірів офіційних зарплат в державі є одним із основних перспективних чинників стимулювання росту ринку банківських платіжних карток.

Окрім кількісних чинників росту ринку банківських платіжних карток існують ще і якісні чинники, які включають новітні технології, що покращує зручність і привабливість банківської платіжної картки для користувачів.

Це стає важливо, на нашу думку, з позиції подальшої цифровізації вітчизняної економіки, коли новітні смартфони завдяки своїй зручності та безпеці продовжуватимуть витіснити банківські пластикові картки в сегменті безконтактної оплати. Також з погляду новітніх платіжних технологій значний інтерес для клієнтів на ринку в майбутньому будуть цифрові сервіси й «розумні» пристрої з інтегрованими програмами з застосування розрахунків, наприклад, платежі за допомогою сканування QR-коду смартфоном. Отже, фізичні банківські платіжні картки з пластику будуть витіснятися віртуальними, що іще більше створює проблему адекватної розбудови необхідної платіжної інфраструктури.

Ці аспекти відображають розвиток ринку банківських платіжних карток, що супроводжується постійним процесом введення інновацій, котрі й надалі залишатимуться основним фактором успіху банківських установ як вагомих організаторів платіжних операцій та створюватиме асортимент новітніх послуг і продуктів як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Саме новітні інноваційні зміни впливають на трансформацію платіжної інфраструктури, що зумовлено такими чинниками, як: наявність конкуренції на фінансовому ринку; технологічні перетворення у фінансовому та нефінансовому секторах, що впливають на нові можливості платіжних інструментів і послуг; постійний розвиток науково-технічного прогресу, який формує нові, швидші способи комунікації; збільшення потреб клієнтів на ринку щодо підвищення безпеки платіжних операцій; зменшення витрат на укладання угод та впровадження передових і ефективних рішень.

Висновки до другого розділу

1. Виявлено, що на сучасному етапі здійснення платіжних відносин банківська сфера модернізується та безупинно удосконалює функціонування: здійснюється збільшення кількості клієнтів банківських установ та відкриття рахунків. Це пов'язано з перевагами, що надаються економічним суб'єктам, що проявили бажання відкрити платіжний рахунок та проводити більш доступні операції. На даний момент майже кожен громадянин країни є з відкритою платіжною карткою. У 2022 році загальна кількість банківських платіжних карток в Україні зросла з 68,9 млн. шт. до 73,4 млн. шт. (на 4,5 млн. шт. чи 6,5 %). Якщо порівнювати з 2017 роком, то загальна кількість банківських платіжних карток зросла на 14,2 млн. шт. чи на 23,9 %.

2. Ринок банківських платіжних карток стрімко розвивається, тобто зростає кількість та обсяг здійснюваних безготівкових операцій з допомогою банківських платіжних карток. Також поряд з цим збільшується загальний обсяг випущених банківських платіжних карток. Широкого поширення дістав безконтактний вид оплати, таким чином це вплинуло на ріст кількості такого виду банківських карток. Пандемія і карантинні заходи, що були впровадженні у 2020 році спровокували зміни в платіжних бажаннях населення, зокрема в Інтернеті громадяни все частіше здійснювали покупки та як наслідок розраховувалися банківською карткою.

3. За досліджувані роки тільки два банка з ТОП-5, АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк», демонстрували лідерство на ринку банківських платіжних карток. Розвиток інфраструктури банківських платежів та збільшення рівня безготівкових розрахунків в державі в достатній мірі було здійснено завдяки цим двом банкам. Інші банківські установи країни з ТОП-5 намагалися утримати ринкову частку.

4. Сучасна динаміка розвитку електронної комерції та Інтернет-торгівлі, яка розвинулась в умовах карантинних обмежень і війни, актуалізують питання вивчення чинників впливу на розвиток банківських

платіжних систем в країнах з ринками, що створюються з метою формування ефективної політики розвитку у сфері інновацій та новітніх технологій задля досягнення відновлення національної економіки та формування стійкого динаміки економічного зростання.

При здійсненні аналізу у якості чинників розвитку безготівкових розрахунків з застосуванням банківських платіжних карток ми обрали наступні показники, як дозволили нам співставити їх з темпами росту безготівкових розрахунків і показали їх прямий вплив на них.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми, які перешкоджають здійсненню операцій з використанням банківських платіжних карток в Україні

Провівши дослідження в попередньому розділі і незважаючи на величезні можливості, котрі надає застосування банківських платіжних карток у процесі покращення якості, швидкості й безпеки платежів, зниження витрат обігу та спрощення розрахункових операцій, майбутній активний розвиток ринку банківських платіжних карток обмежується дією певних стримувальних чинників, наявність яких можна визначити двома ключовими обставинами: з одного боку, ми бачимо переваги використання готівкових грошей, котра приваблива для значної частки населення, а з іншого, наявністю певних проблем і питань, які впливають розвиток фінансового і нефінансового сектору загалом, та власне ринку банківських платіжних карток зокрема.

Перший із зазначених напрямів по суті визначає відповідні конкурентні переваги готівкових грошей на ринку банківських платіжних інструментів і зумовлений дією наступних чинників:

- 1) доступність застосування готівки, тобто відсутність потреби у банківській установі для здійснення транзакцій;
- 2) відносна технічна легкість застосування готівкових грошей, що передбачає спроможність суб'єктів фінансового ринку здійснювати платежі без спеціальної фінансової, електронної чи іншої технічної інфраструктури;
- 3) достатній рівень ліквідності готівки, що означає фактичну можливість швидкого проведення транзакцій без необхідності перетворення тих чи інших активів на платіжні інструменти;

4) достатній ступінь конфіденційності використання готівкових грошей, тобто відсутність у клієнтів потреби в передачі будь-яких особистих даних при проведенні платежів;

5) достатній ступінь фінансової інклюзії, оскільки проведення готівкових платежів виступає гарантією того, що ті громадяни, котрі не охоплені банківською інфраструктурою, не будуть позбавлені простих економічних потреб.

Ці чинники набули вагомого значення ще й з огляду на спад вітчизняної економіки, кризу банківської сфери, високі темпи інфляції та девальвації в Україні. Необхідно розуміти, що високий рівень готівкових грошей в обороті стримує ріст вітчизняної економіки, зменшує ступінь прозорості та стримує активний розвиток сучасних сервісів і новітніх технологій, а країна має втрати, пов'язаних з уведенням в обіг, поширенням і збереженням готівкових грошей. З іншої сторони, ті господарюючі суб'єкти, які в процесі діяльності здійснюють оплату за товари, роботи чи послуги виключно готівковими грошима, утрачають економічних агентів, які надають перевагу взаємовідносинам з тими продавцями, які можуть організувати швидкий, зручний та безпечний спосіб оплати – безготівковий. Згідно цього зменшення рівня готівкових грошей в обігу виступає одним із найбільш основних завдань Національного банку України, хоч на противагу адміністративним обмеженням використання готівкових грошей краще було б надавати перевагу стимулюючим заходам, що більшою мірою відповідають ринковим умовам та сприяють підвищенню довіри між економічними агентами платіжного обороту.

Щодо другого напрямку дії обмежувальних чинників розвитку ринку банківських платіжних карток, то він стосується інституційних засад організації банківського сектора та грошових відносин, що визначається впливом перелічених нижче чинників.

По-перше, недостатній рівень довіри домогосподарств до банківської сфери, який пов'язаний з негативною динамікою із-за ряду фінансово-

економічних криз за останній період, унаслідок чого цілий рід банківських установ було визнано неплатоспроможними, через що у економічний агентів виникали істотні труднощі з отриманням готівки з депозитних рахунків та в не раз збільшувалися ризики їх повної втрати.

По-друге, недостатня фінансова грамотність громадян, особливо людей похилого віку, які не виявляють бажання застосовувати електронні інструменти платежу, а навіть при використанні банківської платіжної картки намагаються якнайшвидше отримати готівку.

По-третє, обмежені можливості банків щодо розширення асортиментного ряду послуг, пов'язаних із банківськими платіжними картками, у зв'язку з чим недостатньо розвинуте карткове кредитування, а значна частина банківських платіжних карток випускається банківськими установами у вигляді «зарплатних» проєктів, які на даний момент все рівно залишаються одним із основних каналів продажу карток для більшості банків.

По-четверте, відсутність належної законодавчо-нормативної бази, яка б через фінансові інструменти могла б забезпечувати стимулювання системи розрахунків населення за допомогою банківських платіжних карток, а банківські установи сприяти активне впровадження й розвитку цієї системи.

По-п'яте, існування проблем шахрайства в операціях із банківськими платіжними картками з відповідним ризиком утрати коштів їхніми власниками через кібербезпеку та відставання розробників систем захисту банківських рахунків та платіжних карток.

По-шосте, не завжди адекватна тарифна та цінова політика банків щодо встановлення плати й комісії за обслуговування та використання карткових рахунків, зняття готівкових грошей, здійснення різних видів платежів, що не завжди сприяє у використанні банківських платіжних карток клієнтами банку.

По-сьоме, нерівномірність охоплення ринку банківських платіжних карток відповідною інфраструктурою, зокрема, ідеться про недостатній

ступінь забезпечення технічними засобами обслуговування клієнтів банківських платіжних карток у дрібних магазинах, торгових точках та віддаленої місцевості

По-восьме, збереження високої питомої ваги дебетових карток у загальній кількості випущених банківських платіжних карток, а також наявність вагомої кількості неактивних карток, по яким взагалі не здійснювалося жодної транзакції.

По-дев'яте, відсутність дієвих механізмів захисту клієнтів платіжних послуг у випадку форс-мажорних обставин, які можуть включати випадки технічних збоїв у роботі POS-терміналів або банкоматів, поломкою устаткування чи недосконалість програмного забезпечення, що унеможливають здійснення платежів із застосування банківських платіжних карток.

Актуальним питанням залишається дослідження в сфері банківських ризиків на ринку безготівкових платежів. Банківські ризики, пов'язані з застосуванням новітніх способів оплати, які майже ні чим не відрізняються від традиційних форм. Основні банківські ризик використання безготівкових платежів подано в табл. 3.1.

Найактуальнішими на сучасному етапі є ризик шахрайства. Виходячи з цього для попередження неправомірного застосування коштів чи помилок при здійсненні електронних платежів необхідно дотримуватися ряд наступних правил:

- дієвим шляхом для покращення контролю є надання економічним агентам витягів, запитів на авторизацію на мобільний телефон або у формі e-mail у режимі online;

- для зменшення ризиків, що виникають під час виконання операцій з банківськими платіжними картками, необхідно створити систему захисту всіх учасників карткових операцій: держателів карток, банківських установ, платіжних організацій.

- дотримання вимог і правил безпеки, визначення можливих банківських ризиків і розподіл відповідальності за непорозуміння [52].

Таблиця 3.1

Види банківських ризиків безготівкових платежів*

Вид банківського ризику	Характеристика
Шахрайство	Банківський ризик фінансових втрат для однієї зі сторін, які беруть участь у банківській платіжній операції, що виникає після скоєного злочинну.
Операційний	Банківський ризик фінансових збитків через різні види банківських, людських або технічних помилок, які порушують кліринг платіжної операції
Системний	Банківський ризик, який може нанести ризики фінансовій системі або ризик, який призводить до негативного розуміння як домогосподарств, так і суб'єктів господарювання, що може призвести до відсутності впевненості та гірших моментів та/або ефекту зараження.
Ризик банківських втрат	Банківський ризик, що пов'язаний з фізичною втратою платіжної картки.
Репутаційний банківський ризик	Банківський ризик для поточного або прогнозованого фінансового становища, що виникає внаслідок негативної думки як населення, так і суб'єктів господарювання
Банківський ризик нового клієнта	Банківський ризик формування відносин з новим клієнтом, які в результаті можуть призвести до ризиків у фінансовій установі.

*Джерело: розроблено автором на основі [49]

При проведенні платіжної операції чи Інтернет-транзакції за допомогою платіжної карти застосовується система 3D Secure, тобто аутентифікація платника – це відомий протокол безпеки, який призначений для покращення захисту онлайн-транзакцій з кредитними та дебетовими платіжними картками. Протокол був ініційований і сформований Visa і MasterCard [50].

На сьогодні банки вже розуміють потенційні загрози кібер-хакерів і встановлюють найсучаснішу архітектуру безпеки, щоб гарантувати безперебійність і безпеку транзакцій. З точки зору сучасних тенденції впровадження програм захисту цифрових платежів суб'єктам господарювання слід впроваджувати та дотримуватися надійного механізму кібербезпеки:

- сформувати філософію кібербезпеки, включаючи захист від банківських ризиків третьої сторони;
- залучати керівників для їх участі та підтримки для ефективного формування у них цієї філософії;
- впроваджувати ефективну кіберполітику з особливим акцентом на цифрових розрахунках і платежах;
- розвивати культуру кіберобізнаність із проведенням різних видів тренінгів;
- здійснювати періодичне дослідження кіберризиків;
- на постійній основі здійснювати кібераудит.

Таким чином, усім економічним агентам ринку платіжних банківських карток варто приділяти велику достатню увагу до безпеки при здійсненні електронних платежів.

Отже, окреслене коло проблем є вагомою перешкодою на шляху розвитку ринку банківських платіжних карток в Україні, визначаючи на даний час ще недостатню привабливість безготівкових інструментів платежу як для домогосподарств, так і суб'єктів господарювання, виходячи з наявності позитивних і негативних моментів у використанні готівкових грошей та й недоліків функціонування самої банківської системи. Таким чином вирішення кола існуючих проблем має ґрунтуватися не на адміністративних заборонах використання готівкових грошей, а винятково на підвищенні економічної зацікавленості економічних агентів ринку в переході на сучасні, новітні форми платежів, виходячи з об'єктивних реалій вітчизняної економіки, коли більшість економічних взаємовідносин включно з грошовими відносинами формуються на найсучасніших інформаційно-комунікаційних технологіях. Отже, основними умовами подальшого розширення використання банківських платіжних карток в Україні необхідно визначати через розвиток платіжної інфраструктури, зниження транзакційних витрат, поширення супутніх, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, підвищення кібербезпеки використання та довіри, як

домогосподарств, так і суб'єктів господарювання до банківських платіжних карток як основного інструменту здійснення платежів в національній економіці.

3.2. Перспективи розвитку ринку банківських платіжних карток в Україні

Перспективи розвитку ринку банківських платіжних карток на сьогодні багато в чому залежать від постійного розвитку наявних досягнень платіжного ринку та попередження можливих загроз та ризиків на цьому ринку. Тому ми провели дослідження позитивних та негативних сторін ризиків вітчизняного ринку банківських платіжних карток та відобразили це в табл. 3.2.

До позитивних сторін банківських платіжних карток можна зарахувати їх власну безпеку, швидкість проведення транзакцій, здійснення покупок дистанційно та on-line, не думати про обмін валют при подорожах. Незважаючи на всі перераховані зручності при їх застосуванні, є й негативні: більшість кредитних карт, отриманих власниками за власною ініціативою, є незначною; переважним виглядом банківських платіжних карток, як і раніше, залишаються платіжні картки, в рамках зарплатних проектів; не завжди торговельні точки, особливо в сільській місцевості, мають POS-термінали для застосування банківських платіжних карток; обмеженість банкоматів, різний контингент населення, який не може застосовувати банківські платіжні картки (в основному це люди пенсійного віку).

Продовження курсу збільшення асортименту карткових товарів, вдосконалення їх технологій формує основу інтенсивного розвитку карткового бізнесу вітчизняних банківських установ. Клієнтоорієнтованість платіжних систем вбачає в собі на майбутнє повне заміщення готівкових розрахунків безготівковими шляхом переходу на дистанційне та мобільне обслуговування, зазвичай, як показує досвід інших країн це застосування

смартфонів напротивагу платіжній картці. Це збільшить їхню прибутковість, вирішуючи одночасно соціальні проблеми як фізичних осіб, так суб'єктів господарювання, а також надасть можливості подальшого розвитку сфери торгівлі та послуг.

Таблиця 3.2

SWOT-аналізу вітчизняного ринку банківських платіжних карток*

Позитивні сторони	Негативні сторони
<ul style="list-style-type: none"> - велика кількість випущених банківських платіжних карток; - високий оборот за банківськими платіжними картками; - достатня кількість трансакцій за банківськими платіжними картками; - зручність, швидкість і простота процедури з застосування банківських платіжних карток; - можливість користування банківськими платіжними картами 24/7 та дистанційно; - поява різних видів банківських платіжних карток на фінансовому ринку; - розвиненість торгово-сервісної інфраструктури обслуговування банківських платіжних карток. 	<ul style="list-style-type: none"> - можлива втрата довіри пов'язана з витоком конфіденційної інформації; - активне застосування банками кредитних лімітів на дебетових та кредитних платіжних картках; - можливість збоїв у роботі POS-терміналів або банкоматів; - велика кількість банківських платіжних карток виданих у рамках зарплатних проектів; - високий ступінь карткового шахрайства; - недосконале законодавчо-правове регулювання; - нестача висококласних професійних банківських спеціалістів; - обмеженість бонусних програм.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - випуск платіжних карток на різній високотехнологічній основі; - запровадження різних інноваційних та якісних банківських продуктів; - використання системи стимулів під час платежів з використанням банківських платіжних карток; - зацікавленість держави у розвитку безготівкових розрахунків; - подальший ріст торгово-сервісної інфраструктури обслуговування банківських платіжних карток; - розширення сфери застосування банківських платіжних карт у розрізі дрібних роздрібних магазинів і мереж; а також малих торгових точках; - розвиток мобільного програмного забезпечення роботи з банківськими платіжними картками; - розширення переваг для усіх економічних агентів банківських платіжних кредитних карток; - розширення функціональних можливостей банківських платіжних карток. 	<ul style="list-style-type: none"> - висока вартість обслуговування застосування банківських платіжних карток у бізнесі; - зниження тенденцій росту безготівкових розрахунків за придбані товари, роботи та спожиті послуги; - зниження інтересу громадян до покупок в Інтернет-магазинах; - зростання кіберзлочинності у сфері банківських платіжних карток; - збільшення кількості неактивних банківських платіжних карток; - консервативне відношення і менталітет людей похилого віку; - негативна демографічна ситуація в нашій країні; - нерівномірний економічний розвиток регіонів; - низький рівень фінансової інклюзії та грамотності громадян в нашій державі; - негативний вплив наслідків пандемії COVID-19.

*Джерело: розроблено автором

На сьогодні в Україні сформовані сприятливі умови та чинники для подальшого розвитку ринку банківських платіжних карток, до яких можна віднести наступні: банківські платіжні картки є більш високоліквідними від депозитів, тому що їх з них завжди можна зняти готівкові гроші; існуючі адміністративні обмеження щодо розрахунків готівковими грошима ставлять вимогу перед економічними агентами переводити свої заощадження у безготівкову форму; розвиток інформаційних технологій, збільшення купівлі в Інтернет-магазинах, Інтернетбанкінг роблять неминучим використання банківських платіжних карток; існуюча зацікавленість багатьох економічних суб'єктів у розвитку електронних розрахунків платіжними картками [6, с. 53]. Проведене дослідження негативних аспектів ринку банківських платіжних карток та дослідження наукової і фахової літератури надало нам можливість визначити наступні перспективні шляхи його удосконалення (рис 3.1).

Рис. 3.1. Шляхи удосконалення національного ринку банківських платіжних карток*

*Джерело: розроблено автором

Перераховані шляхи повинні забезпечити не тільки підвищення рівня розвитку ринку банківських платіжних карток, але й допомогти збільшити довіру усіх економічних суб'єктів до їх використання.

Один із шляхів розвитку ринку банківських платіжних карток, який стосується зменшення розміру тарифів на обслуговування платіжних карток, необхідно розглянути детальніше. «З досліджень Національного банку України відомо, що вартість обслуговування готівкового обігу (інкасація) для корпоративного бізнесу становить 0,02 %, водночас комісія за здійснення безготівкових операцій з використанням платіжних карток – від 1,8 % (різниця в 90 разів), а для малого та середнього бізнесу розміри комісії за картками ще вищі – починаються від 2 % (і можуть сягати до 3 %)» [29].

Із-за завищеної вартості комісії вітчизняні торговці (економічні суб'єкти), з одного боку, не зацікавлені приймати банківські платіжні картки, а, з іншого боку, такі платіжні і розрахункові операції є обов'язковими для виконання стосовно чинного законодавства України. Така ситуація для суб'єктів господарювання окремих видів господарської діяльності призводить до значного зменшення їх доходу і здійснює додатковий фінансовий тиск на суб'єктів господарювання. Тому існує наявна потреба у законодавчо-нормативній обмеженості банківських комісій при здійсненні операцій з використанням платіжних карток.

«Користуючись своїм монопольним становищем на ринку України, оператори платіжних систем більш ніж у 2 рази збільшили свої щорічні доходи від здійснення торгівельного еквайрингу (якщо співставляти показники 2016 і показники 2021 року), але ніяк не знизили вартість торгівельного еквайрингу (за безготівковими операціями з використанням платіжних карток)» [29]

В державі «левова частку комісійної винагороди за послуги еквайрингової установи (вартості торгівельного еквайрингу) становить комісійна винагорода інтерчейндж (60 %-75 %) – міжбанківська плата за обмін, яка сплачується еквайром емітенту електронних платіжних засобів за

кожну пряму або опосередковану (через третю особу) безготівкову операцію, здійснену за допомогою платіжної картки, і варіюється у межах 1,4-1,8 % від суми операції, а у країнах Європейського Союзу зазначений розмір комісії інтерчейндж обмежений на законодавчому рівні і становить не більше ніж 0,2 % від кожної транзакції, здійсненої з використанням дебетової платіжної картки, та 0,3 % - з використанням кредитної платіжної картки» [29].

«Згідно з проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо законодавчого регулювання комісійної винагороди за інтерчейндж відповідно до положень Регламенту 2015/751 Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2015 року» передбачається закріпити поступовий перехід до встановленого законодавством ЄС розміру комісійної винагороди за інтерчейндж, за яким встановити, що розмір комісійної винагороди за інтерчейндж, не може перевищувати: з 1 січня 2022 р. до 31 грудня 2022 р. – 1 %; з 1 січня 2023 р. до 31 грудня 2023 р. – 0,7 %; з 1 січня 2024 р. до 31 грудня 2024 р. – 0,5 %, закріпити, що розмір комісійної винагороди за інтерчейндж з 1 січня 2025 року не може перевищувати відносно суми операції, здійсненої з використанням дебетової платіжної картки – 0,2%, з використанням кредитної платіжної картки – 0,3%, а також запровадити відповідальність за перевищення встановлених граничних розмірів комісійної винагороди за інтерчейндж» [29].

Прийняття даного законопроекту дозволить створити в країні необхідні передумови для функціонування підприємницької діяльності без врахування необґрунтованих витрат, надасть можливість збільшення обсягів платіжних і розрахункових операцій за допомогою банківських платіжних карток і покращить інвестиційну привабливість вітчизняної економіки.

Дослідження ринку банківських платіжних карток, яке ми здійснили в другому розділі надали нам можливість стверджувати, що розвиток українського ринку банківських платіжних карток за аналізованими роками має позитивну тенденцію, незалежно від того кризового становища, що спостерігається в деяких секторах вітчизняної економіки.

Ми вже зазначали, що одним із важливих питань ринку платіжних карток в світі є підвищення кібербезпеки здійснення фінансових операцій, особливо в аспекті розширення використання технології блокчейн. Одним із сучасних інноваційним інструментом, що впливає на якість безпеки та надійності фінансових операцій, є Smart-контракти – програмні технології, які здійснюються автоматично на основі визначених умов. Вони забезпечують кібербезпеку та автоматизацію фінансових операцій, функціонуючи на основі протоколу блокчейн. Їхня суть полягає в тому, що Smart-контракти починають працювати тільки при здійсненні умов, встановлених у контракті, і самостійно здійснюють необхідні дії без необхідності проміжних осіб або посередників. За допомогою них уникаються ризики, пов'язані з недобросовісністю або помилками людей.

У аспекті фінансових операцій Smart-контракти забезпечують додаткову кібербезпеку наступними шляхами:

- Автоматичної верифікації. Smart-контракти зосереджуються на попередній перевірці умов операцій. Це дозволяє усвідомити, що всі необхідні умови для проведення операції здійснюються перед цим.

- Недоступності для змін. Коли Smart-контракт підписаний та заведений на блокчейн, він стає недоступним для змін без необхідного дозволу всіх сторін. Це гарантує непорушність умов договору та запобігає можливим злочинам або маніпуляціям.

- Децентралізації. Це означає, що дані договору розподілені по всій мережі. А це позитивно впливає на систему і робить її значно стійкою до кібератак або втрати даних.

- Аудиту та прозорості. Усі операції, які виконуються за допомогою Smart-контрактів, записуються у блокчейн та знаходяться на різних комп'ютерах у мережі. Це стверджує, що для зміни інформації необхідно в один і той же час змінити дані на кожному комп'ютері в мережі, а це технічно неможливо [48].

Схема смарт-контрактів виглядає наступним чином (рис. 3.2).

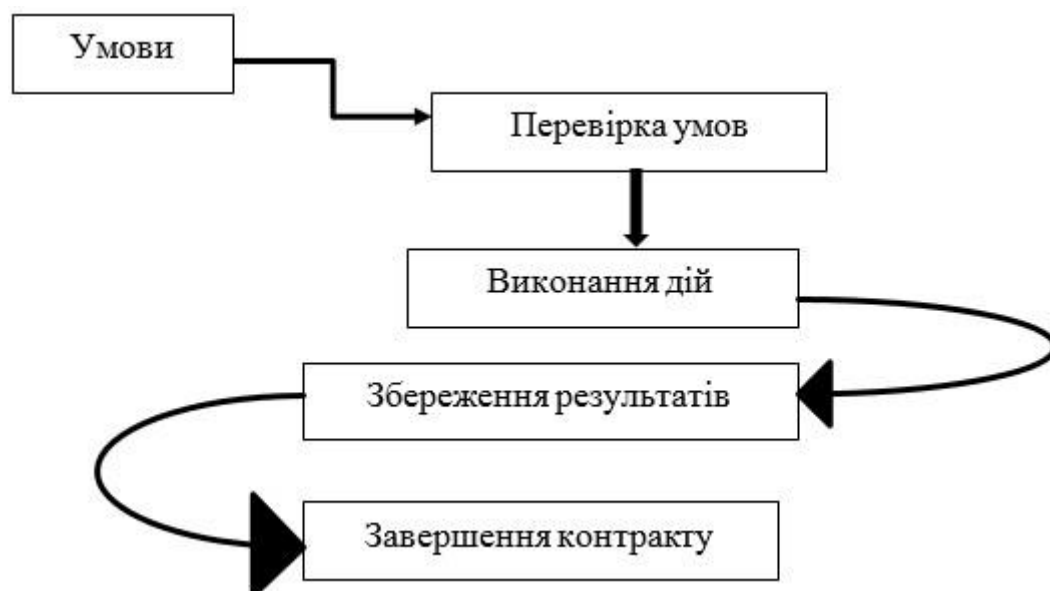

Рис. 3.2. Схема роботи смарт-контракту

Умови: Виокремлюються умови, за яких смарт-контракт має здійснювати свої дії. До них відносяться різні умови: період, час, стан рахунку, підписи сторін тощо.

Перевірка умов: Смарт-контракт здійснює перевірку чи виконуються задані умови. До цього відносять: підписи, перевірку зовнішніх даних та взаємовідносини з іншими смарт-контрактами.

Виконання дій: Якщо умови здійснюються, смарт-контракт здійснює необхідні дії. До них включають: виконання фінансових транзакцій, та збереження усіх даних.

Збереження результатів: Результати здійснення смарт-контракту зберігаються в блокчейні або іншій децентралізованій системі для забезпечення надійності та неможливості зміни даних клієнтів без належних авторизацій.

Завершення контракту: Після здійснення всіх дій смарт-контракт завершує свою роботу. В залежності договору, це може включати автоматичну оплату тощо [54].

Для започаткування банківських переказів в Україні на смарт-контракти необхідно здійснити наступне:

1. Розробка смарт-контракту: Для початку необхідно розробити смарт-контракт, який буде відповідати принципам, правилам та умовам банківських переказів. Це повинно включати такі визначення як логіку переказу, перевірку умов та правил, розрахунки комісійних відсотків тощо.

2. Інтеграція з банківською системою: Для успішного формування смарт-контракти повинні мати можливість взаємодію з банківською системою. Це включає співпрацю з банківськими установами та розробку спеціальних API для їх забезпечення.

3. Забезпечення ідентифікації та безпеки: Так як банківські перекази вимагають достатньо високого ступеня безпеки та ідентифікації, необхідно вирішити проблему аутентифікації та захисту даних. Це повинно включати застосування криптографічних протоколів, цифрових підписів та інших заходів для здійснення операцій.

4. Стандартизація та регулювання: Для успішного впровадження переходу на смарт-контракти у банківських переказах повинні встановлюватися стандарти, правила та принципи, які будуть регулювати застосування смарт-контрактів у фінансових операціях. Це включає узгодження з банківськими установами, регуляторами та іншими зацікавленими сторонами.

5. Тестування, впровадження та реалізація.

Висновки до третього розділу

1. На основі проведеного дослідження виявлено проблеми, які перешкоджають здійсненню операцій з використання банківських платіжних карток в Україні, ними виявилися наступні: недостатній рівень довіри домогосподарств до банківської сфери, недостатня фінансова грамотність громадян, обмежені можливості банків щодо розширення асортиментного ряду послуг, відсутність належної законодавчо-нормативної бази, існування проблем шахрайства, не завжди адекватна тарифна та цінова політика банків

щодо встановлення плати й комісії за обслуговування та використання карткових рахунків, зняття готівкових грошей, здійснення різних видів платежів, нерівномірність охоплення ринку банківських платіжних карток відповідною інфраструктурою, збереження високої питомої ваги дебетових карток у загальній кількості випущених банківських платіжних карток, відсутність дієвих механізмів захисту клієнтів платіжних послуг у випадку форс-мажорних обставин.

2. Актуальним залишається питанням дослідження в сфері банківських ризиків на ринку безготівкових платежів. Банківські ризики, пов'язані з застосуванням новітніх способів оплати, які майже ні чим не відрізняються від традиційних форм. Розкриті основні банківські ризик, які можуть виникнути при використанні безготівкових платежів: шахрайства, операційний, системний, ризик банківських втрат, репутаційний банківський ризик та банківський ризик нового клієнта.

3. За результатами дослідження SWOT-аналізу виділені позитивні та негативні сторони ринку банківських платіжних карток

Встановлено за підсумком SWOT-аналізу сильні сторони ринку банківських платіжних карток, які переважно пов'язані із зручністю, швидкістю і простотою процедури застосування платіжних карток, і їх можливостей, які здійснюються через збільшення функціональних можливостей банківських платіжних карток і переваг для їх власників. Незважаючи на всі перераховані зручності при їх застосуванні, є й негативні: більшість кредитних карт, отриманих власниками за власною ініціативою, є незначною; переважним виглядом банківських платіжних карток, як і раніше, залишаються платіжні картки, в рамках зарплатних проектів; не завжди торговельні точки, особливо в сільській місцевості, мають POS-термінали для застосування банківських платіжних карток; обмеженість банкоматів, різний контингент населення, який не може застосовувати банківські платіжні картки (в основному це люди пенсійного віку).

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження в кваліфікаційній роботі на тему: «Сучасний стан та перспективи розвитку використання платіжних карток банківськими установами в Україні» нами були зроблені узагальнюючі теоретичні та практичні висновки, та обґрунтовані рекомендації щодо подальшого перспективного використання платіжних карток банківськими установами.

1. Банківська платіжна картка – це спеціальний ідентифікований засіб, емітований банком та представлений у вигляді пластикової картки, яка носить інформацію про власника платіжної картки та надає йому можливість робити розрахунок безготівковим методом за товари, роботи чи послуги, знімати готівкові гроші чи переказувати готівку. Головним чинником у розвитку банківської справи є впровадження високо інформаційних карткових технологій, що стане на перспективу основою ринку банківських послуг та буде позитивно впливати на фінансову стійкість банківської системи загалом.

2. Карткові розрахунки переважають у застосуванні всіма економічними агентами на ринку платіжних карток, тож для банківської системи – зменшується питома вага готівкових грошей в основній грошовій масі; щодо суб'єктів господарювання, то збільшується товарооборот через підключення все більше клієнтів, збільшується ступінь безпеки суб'єктів господарювання та організацій та їх рейтинг через застосування спеціальних впроваджених технологій; щодо банку-емітента - то він отримує додатковий дохід за рахунок комісії та зростає обсяг залучених грошових ресурсів; щодо держателя картки – знижується ризик втрати коштів, з'являється додаткова можливість відразу сплачувати за покупку.

3. Дослідивши розвиток ринку платіжних карток можна стверджувати, що він активно розвивається у 2018-2022 роках, отже зростає кількість та обсяг безготівкових операцій з допомогою банківських платіжних карток. Тож збільшується загальна кількість емітованих банківських платіжних

карток. Також широкого використання починає набирати безконтактний вид оплати, що в свою чергу веде до збільшення кількості цього виду карток. Карантин, пов'язаний з COVID-2019 і продовжувався аж до 2022 року вплинув на зростання динаміки зміни в платіжних уподобаннях споживачів у сторону безготівкових розрахунків, а також в Інтернеті, а це в свою чергу вплинуло на зростання споживчого попиту за рахунок здійснення безготівкових платежів та послуги електронної комерції.

4. Світова динаміка розвитку фінансового сектора показує нам, що ринок банківських платіжних карток, котрий забезпечує потреби у збільшенні зручності, швидкості й безпеки здійснення платіжних операцій, спрямовує переміщення механізму банківських послуг у новий етап розвитку світової економіки, а банківські платіжні картки є головним інструментом просування інституційних засад грошового обігу в бік безготівкового обороту. Ці процеси набувають широкого розповсюдження й в Україні, де особливості розвитку ринку банківських платіжних карток визначаються наступними важливими чинниками:

- кількість та обсяги безготівкових розрахунків із застосування банківських платіжних карток продовжують збільшуватися, що визначається також відповідними законодавчо-нормативною базою України;

- попри збільшення кількості й сум безготівкових операцій із застосування банківських платіжних карток, слід відмітити досить невеликі суми середніх платежів за картками, причиною якого є недостатньо великий асортимент додаткових банківських сервісів, які допомагають при здійсненні карткових операцій;

- незважаючи на збільшення кількісних параметрів ринку банківських платіжних карток, значна їх частка на даний час ще належить до неактивних або таких, які використовуються тільки для зняття готівкових грошей, що в свою чергу пов'язано з наслідками фінансово-економічної кризи та в деякій мірі недовірою населення до фінансових інститутів;

- структура ринку банківських платіжних карток носить досить високий рівень його монополізованості між ТОП-10 банківськими установами, що не сприяє створенню оптимальної, позитивної для усіх економічних агентів банківських установ тарифної політики за картковими операціями;

- на сучасному етапі стан платіжної інфраструктури все ще не дозволяє достатнім чином забезпечити необхідний рівень застосування банківських платіжних карток та зниження готівкових розрахунків, що створює значний потенціал для розвитку ринку банківських платіжних карток саме за рахунок впровадження новітнього технічного забезпечення;

- активний розвиток ринку банківських платіжних карток обмежується все ще існуючими перевагами застосування готівкових грошей, які мають теж свої позитивні характеристики для домогосподарств, а також наявністю певних інституційних проблем, що стримують розвиток фінансового сектора в цілому та власне ринку банківських платіжних карток зокрема.

Таким чином ринок банківських платіжних карток в Україні на сучасному етапі активно розвивається й має стійку динаміку до зростання, але покращення якості карткового обслуговування, а також і подальшого розвитку ринку в більшій мірі залежить від вирішення проблем, пов'язаних із можливістю впровадження нових сервісів і видів банківських послуг за банківськими платіжними картками, стримуванням проявів монополізму на ринку платіжних операцій, перспективними заходами щодо подальшого розвитку платіжної інфраструктури, а також врегулювання інституційних недоліків розвитку фінансового сектора загалом. В той же час подальший розвиток ринку банківських платіжних карток повинен сприяти розширенню сфер безготівкових операцій, що визначає подальшу необхідність зменшення обсягу готівкових грошей в обігу, розширення спектра й покращення якості банківських послуг, економії суспільних витрат, зростання ресурсної бази банківських установ і обсягів кредитування, активізації економічних

процесів, збільшенню податкових надходжень та прискорювати приєднання вітчизняних фінансових ринків до світових.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архірейська Н. В., Кучкова О. В. Сучасні тренди платіжного ринку України – безготівкові розрахунки та електронні гаманці. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8969>
2. Безготівкові розрахунки. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/nocash>
3. Білий М. М. Особливості розвитку ринку платіжних карток в Україні. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 15 (2). С. 119-128.
4. Бондарець О. М., Бондаренко Л. Ф., Водолазська Н. В., Хиль Стан Л. П. Проблеми та перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 153-157.
5. Бублик Є. О. Ринок платіжних карток в Україні: перспективи та обмеження розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 3. С. 51-65.
6. Бублик Л. Я., Мицак О. В. Етапи розвитку споживчого кредитування в Україні. *Економічний форум*. 2017. № 4. С. 222-229.
7. Васильченко З.М., Пилипенко А.М. Аналіз ринку платіжних карток та платіжної інфраструктури. *Економіка і суспільство*. 2022. № 3. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/1181-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1136-1-10-20220420%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/1181-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-1136-1-10-20220420%20(1).pdf)
8. Вишивана Б. Класифікація карткових платіжних інструментів. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. №19. С. 158-164.
9. Волосович С. В. Інноваційні платіжні послуги як інструмент розвитку торгівлі. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. 29(1). С. 12-18.
10. Дзюблюк О., Луців Б., Чайковський Я. Сучасний розвиток ринку платіжних карток у цифровій економіці. *Фінансово-кредитна діяльність*.

Проблеми теорії та практики. 2022. Том 6 (47). С. 51-64. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/3894_51-64.pdf

11. Дубина М. В., Садчикова І. В., Середюк І. О. Концептуальні підходи до підвищення рівня безпеки банківського платіжного середовища України. *Бізнес Інформ*. 2020. №3. С. 349-359.

12. Євдокімова М. О. Ринок платіжних карток в Україні, його розвиток. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 15(1). С. 106-110.

13. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>

14. Історія та сьогодення пластикових карток. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/058.htm

15. Історія розвитку і сутність електронних платіжних карток: URL: <http://www.virtual.ks.ua/essays-term-papers-anddiplomas/479-history-and-nature-ofelectronic-payment-cards.html>

16. Коць О. О., Гоменюк В. В. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні. *Економіка та суспільство*. Електронне наукове фахове видання. 2018. №15. С. 671-678.]

17. Легкоступ І. І., Ваганова О. В. Ринок платіжних карток: стан, проблеми та перспективи розвитку в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Економіка. 2019. Вип. 809. С. 63-71.

18. Мельник В. Тренди розвитку ринку платіжних карток в Україні. *Матеріали науково-практичної конференції «Студентські наукові читання : 2021»* (23 листопада 2021 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2021. С. 62-64.

19. Мельник В. Розвиток ринку банківських платіжних карток в Україні. зб. тез доповідей науково-практичної конференції «*Студентські наукові читання – 2022*» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу

студентських наукових робіт. Житомир : Поліський національний університет, 2022. С. 48-52.

20. Монастирський Г. Л., Чайковський Я. І., Чайковська І. Я., Чайковський Є. Я. Напрями використання платіжних карток як інновації оплати послуг транспортних організацій. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28, № 4. С. 143-154.

21. Морозова Ю.В. Сучасні карткові продукти та їх технології в практиці українських банків. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. №1. С. 26-28.

22. Національний банк продовжує адаптувати порядок використання електронних грошей до європейських норм. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/natsionalniy-bank-prodovjuye-adaptuvati-poryadokvikoristannya-elektronnih-groshey-do-yevropeyskih-norm>

23. НБУ назвав частки платіжних систем на ринку України <https://finclub.net/ua/news/nbu-zvituvav-pro-prysutnist-platizhnykh-system-na-rynku-ukrainy.html#:~:text=%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%BC%2C%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD>.

24. Оверсайт інфраструктур фінансового ринку. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/oversite>

25. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

26. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

27. Пиріг С. О., Іщук Л. І., Олександренко І. В. Оцінка рівня ринку платіжних карток та чинники впливу на його розвиток. *Економічний форум*. 2021. № 1. С. 184-192.

28. Платіжний ландшафт України / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijniy-landshaft-ukrayini>

29. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо законодавчого регулювання комісійної винагороди за інтерчейндж відповідно до положень Регламенту 2015/751 Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2015 року» / Верховна рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/810131>

30. Правила безпечних інтернет-платежів (н. д.). URL: <https://easyrau.finance.ua/9-pravyl-bezpechyhinternet-platezhiv>

31. Про затвердження Положення про порядок емісії та еквайрингу платіжних інструментів. Постанова Правління НБУ від 29.07.2022 № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0164500-22#Text>.

32. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

33. Про Національний банк України: Закон України від 23.05.2020 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

34. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 14.04.2021 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

35. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 03.07.2020 р. № 2346-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2346-14>.

36. Про порядок реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури: Положення НБУ від 04.02.2014 р. №43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-14#Text>

37. Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів: Положення НБУ від 05.11.2014 р. № 705. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text>.

38. «Положення про електронні гроші в Україні» від 25.06.2008 р. за № 178 і яке було затверджене в діючій редакції Постановою Правління

Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0688-08#Text>

39. Про затвердження Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням: постанова Правління НБУ від 05.11.2014 № 705 зі змінами. *Офіційний вісник України*. 2014. № 99. Ст. 2918. С. 285.

40. Постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням» від 05.11.2014 № 705). URL: https://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%9D%D0%91%D0%A3/type-%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0/705-05.11.2014.htm

41. Ткаченко М. М., Глущенко О. В. Сучасні тенденції розвитку банківських інновацій. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2014. № 1. С. 5–15.

42. Трусова Н. В., Чкан І. О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. *Бізнес Інформ*. 2021. №1. С. 257-263.

43. Успенко В. І., Калмикова В. Г. Умови вступу банків в міжнародні карткові платіжні системи. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1. С. 990-993.

44. Федішин М. П., Вовк, М. М. Діджиталізація безготівкових розрахунків в умовах пандемії COVID-19. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-66>

45. Ханін І. Г., Сопін Ю. О. Електронні платіжні системи: особливості функціонування та оцінка економічної ефективності. *Проблеми економіки*. 2021. С. 173–180.

46. Чому перехід України на безготівкові платежі розтягнеться на роки / Разумков Центр. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/chomu-perekhid-ukrainy-nabezgotivkovi-platezhi-roztiagnetsia-na-roky>

47. Яценко М. С., Бондаренко А. О. Актуальні питання розвитку сектору фінансових послуг із застосуванням сучасних фінансових технологій. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 2 (107). С. 25-30.

48. An overview on smart contracts: Challenges, advances and platforms. *Future Generation Computer Systems*. 2020. С. 475–491. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167739X19316280>.

49. Braun M., McAndrews J., Roberds W., Sullivan R. (2008) Understanding Risk Management in Emerging Retail Payments. URL: <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media/research/epr/08v14n2/0809brau.pdf>

50. Commerce Glossary (n. d.). URL: <https://www.2checkout.com/ecommerce-glossary/3d-secure/>

51. International Monetary Fund. (2022). Global Financial Stability Report – Shockwaves from the War in Ukraine Test the Financial System’s Resilience. Washington, DC, April. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2022/04/18/Global-Financial-Stability-Report-April2022-516158>

52. Ferrari M. M., Arnaud M., Livio S. (2020) Central bank digital currency in an open economy. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2488~fede33ca65.en.pdf?ac12ca088c73513aca6012ea1e3671d2>].

53. Lake A. J. (2013) Risk management in Mobile Money: Observed Risks and Proposed Mitigants for Mobile Money Operator. URL: <https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/e6ae6dd9-ad8c-4663-9c38-832c1d46a9f0/Tool+7.1.+Risk+Management.pdf?MOD=AJPERES&CVID=khAOg2B>

54. O'Shields R. Smart Contracts: Legal Agreements for the Blockchain. North Carolina Banking Institute. 2017. № 1. С. 177. URL: <https://scholarship.law.unc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1435&context=ncbi>

АНОТАЦІЯ

Романський В.В. Організація та аналіз операцій банків з використанням платіжних карток. - Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого рівня вищої освіти «магістр» за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. – Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Чернівці, 2023.

У кваліфікаційній роботі в першому розділі надано теоретичне поняття суті банківської платіжної картки та наведена її класифікація; охарактеризовано методологічні засади механізму і принципів організації роботи банку з платіжними картками; визначено правове забезпечення функціонування банківських платіжних карток. У другому розділі роботи оцінено діяльність банківських установ при використанні платіжних карток; проаналізована діяльність провідних банків на ринку платіжних карток та визначено місце в цьому АТ КБ «ПриватБанк; проведено аналіз основних чинників розвитку безготівкових розрахунків в Україні з використання банківських платіжних карток. У третьому розділі кваліфікаційної роботи виявлені проблеми, які перешкоджають здійсненню операцій з використання банківських платіжних карток в Україні; обґрунтовано перспективи розвитку ринку банківських платіжних карток в Україні.

Ключові слова: банківська платіжна картка, пластикова картка, платіжна система, дебетова картка, кредитна картка, смарт-картка, електронні гроші, кіберзлочинність, кібербезпека.

SUMMARY

Romansky V.V. Organization and analysis of bank operations using payment cards. - Manuscript. Qualification work for obtaining the second level of higher education "master" in specialty 072 - Finance, banking and insurance. - Chernivtsi National University named after Yu. Fedkovicha, Chernivtsi, 2023.

In the qualification paper, the first chapter provides a theoretical concept of the essence of a bank payment card and provides its classification; the methodological principles of the mechanism and principles of the bank's operation with payment cards are characterized; the legal support for the functioning of bank payment cards is determined. The second section of the work evaluates the activity of banking institutions when using payment cards; the activities of the leading banks in the payment card market were analyzed and the place of JSC KB "PrivatBank" in this was determined; an analysis of the main factors of the development of cashless payments in Ukraine using bank payment cards was carried out. In the third section of the qualification work, problems are identified that prevent the implementation of transactions using bank payment cards in

Ukraine; the prospects for the development of the market of bank payment cards in Ukraine are substantiated.

Keywords: bank payment card, plastic card, payment system, debit card, credit card, smart card, electronic money, cybercrime, cyber security

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

В.В. Романський